

**Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus**

ÎNTOCMIT ÎN CADRUL PROIECTULUI
ÎMBUNĂȚĂȚIREA ACCESULUI FEMEILOR LA JUSTIȚIE ÎN CINCI ȚĂRI ALE
PARTENERIATULUI ESTIC
(ARMENIA, AZERBAIDJAN, GEORGIA, REPUBLICA MOLDOVA ȘI UCRAINA)

MANUAL DE FORMARE PENTRU JUDECĂTORI ȘI PROCURORI
ASIGURAREA ACCESULUI FEMEILOR LA JUSTIȚIE

SECȚIUNEA NAȚIONALĂ
REPUBLICA MOLDOVA

Proiectul „Îmbunătățirea accesului femeilor la justiție în cinci țări ale Parteneriatului estic (Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Republica Moldova și Ucraina)” este o inițiativă regională de cooperare între Consiliul Europei și Uniunea Europeană (UE) pentru perioada 2015-2016 ca parte a Cadrului de cooperare programatică (CCP). Acest Cadru este finanțat de către Uniunea Europeană și Consiliul Europei și implementat de către Consiliul Europei.

Proiectul are ca scop identificarea și susținerea eliminării obstacolelor din calea accesului femeilor la justiție și, în același timp, întărirea capacității fiecărei țări participante de a proiecta măsuri care să asigure că lanțul justiției este sensibil la dimensiunea de gen, focalizându-se asupra formării practicienilor în domeniul dreptului.

Au fost publicate studii naționale cu privire la *bariere, căi de atac și bune practici pentru accesul femeilor la justiție în cinci țări ale Parteneriatului estic*¹, conferințele regionale au reunit experți în vederea împărtășirii de experiențe și bune practici și au fost de asemenea organizate seminarii naționale de formare pentru judecători și procurori, în parteneriat cu instituții naționale judiciare de formare.

Prezentul manual de formare pentru judecători și procurori cu privire la *Asigurarea accesului femeilor la justiție* a fost întocmit de către un grup de experți naționali și internaționali ca parte a proiectului. Manualul include o secțiune generală comună și o secțiune națională, specifică țării relevante.

Opiniile exprimate în prezentul manual aparțin autoarei și nu reflectă poziția oficială a Consiliului Europei. Reproducerea extraselor din prezentul document este autorizată cu condiția ca sursa să fie citată corespunzător.

Olga Dorul, doctor în drept, conferențiar universitar la Departamentul Drept internațional și european, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova; Catedra Științe juridice, Academia de Administrație Publică a Republicii Moldova, cercetare științifică la Academia de Științe a Moldovei, formator la Institutul Național al Justiției. Membru al consiliului editorial al Revistei moldovenești de drept internațional și relații internaționale, ISSN 1857-1999. Este autoarea a peste 50 de lucrări și studii cu privire la dreptul internațional public și dreptul internațional umanitar. A lucrat ca și consultant la proiectele „Acces egal la justiție”, Keystone Human Services International Moldova Association, (2011) și „Educație incluzivă”, Asociația Obștească Femeia și Copilul - Protecție și Sprijin, (2011). În plus, a activat ca și consilier juridic în cadrul Secției Agent Guvernamental, Ministerul Justiției al Republicii Moldova (2002-2004), membru al comisiei de disciplină a Consiliului Superior al Magistraturii al Republicii Moldova (2014-2015), șef al cabinetului ministrului al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova (2015-2016).

---

¹Studiile naționale cu privire la bariere, căi de atac și bune practici pentru accesul femeilor la justiție în cinci țări ale Parteneriatului estic, 2016 sunt disponibile la adresa:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806b0f41>

CUPRINS

- 1. Introducere**
- 2. Dimensiunea de gen a accesului femeilor la justiție: Contextul social, prevederile legale și barierele.**
- 3. Studii de caz din instanțele interne**
  - 3.1. Accesul femeilor la justiție în contextul dreptului penal - violența domestică împotriva femeilor**
  - 3.2. Accesul femeilor la justiție în contextul dreptului familiei**
  - 3.3. Accesul femeilor la justiție în contextul dreptului muncii**
- 4. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind drepturile femeii în spețele contra Republicii Moldova**
- 5. Egalitatea de gen în formarea inițială și continuă la Institutul Național al Justiției. Aspecte metodologice.**
- 6. Concluzii și recomandări**
- 7. Anexe:**
  - A. Program de formare**
  - B. Tabel: Cauzele privind drepturile femeii examinate de CtEDO împotriva Republicii Moldova**

1. Introducere

Dezvoltarea prezentului manual corespunde prevederilor Strategiei Consiliului Europei pentru egalitatea între femei și bărbați pentru anii 2014-2017. În prezent, Consiliul Europei adoptă o serie de măsuri pentru a combate stereotipurile bazate pe gen, sexismul și violența împotriva femeilor în multiplele sale forme.

Societatea moldovenească poartă unele semne distinctive rudimentare ale unei societăți patriarhale, iar impactul și eficacitatea legilor și politicilor care promovează tratamentul egal, inclusiv accesul liber la justiție pentru femeile în situație precară, sunt compromise de persistența stereotipurilor de gen. De aceea, următoarele secțiuni urmăresc, printre altele, să ajute judecătorii și procurorii să combată stereotipurile de gen și să evidențieze pentru aceștia existența căilor de atac ce trebuiau oferite victimelor de sex feminin.

Accesul la justiție, definit ca fiind abilitatea persoanelor de a căuta și a obține o cale de atac pentru plângerile acestora prin instituții de justiție formale și informale, în conformitate cu standardele drepturilor omului, este nucleul măsurilor care urmăresc să protejeze eficient drepturile omului.² Fără posibilitatea de a pretinde despăgubiri pentru încălcarea drepturilor consacrate și garantate, această protecție este inefficientă și înșelătoare. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a declarat că obstacolele absolute în accesarea sistemului penal de justiție pentru victimele violului sunt echivalente cu denegarea de dreptate.³ Cu toate acestea, există obstacole care sunt mai puțin invazive și care pot împiedica accesul relevant al victimei la căile de atac disponibile, după cum menționează Convenția. În absența asistenței judiciare, spre exemplu, în anumite circumstanțe, victima violenței poate fi împiedicată să acceseze căile de atac în vederea opririi situațiilor periculoase.

Obiectivul principal al acestui capitol este familiarizarea actorilor principali ai sectorului justiției cu noțiunile-cheie ale egalității de gen, în general, și cu condițiile promovării accesului liber al femeilor la justiție, în special.

Fiind conștienți de standardele naționale, regionale și internaționale referitoare la egalitatea de gen, beneficiarii manualului vor dezvolta abilități pentru a se potrivi perfect cerințelor pentru protejarea femeilor împotriva tuturor formelor de discriminare.

Pentru a înțelege întreaga situație a accesului femeilor la justiție în Republica Moldova, dar și în alte țări ale Parteneriatului estic, conținutul acestui capitol va fi abordat împreună cu „Bariere, căi de atac și bune practici pentru accesul femeilor la justiție în cinci țări ale Parteneriatului estic - un studiu dezvoltat în cadrul *Proiectului pentru îmbunătățirea accesului femeilor la justiție în cinci țări ale Parteneriatului estic*.⁴

Acest studiu evidențiază măsura în care Republica Moldova onorează obligațiile asumate de a implementa standardele cu privire la accesul la justiție și barierele care încă există, în special pentru femei. Aceste bariere sunt de natură legală și procedurală, dar și socio-economică și culturală. Numeroase studii, rapoarte, date, opinii, decizii și hotărâri judecătorești făcute publice de diverse entități publice și private au fost analizate și prezentate în cadrul prezentului manual. Se speră că acest studiu va consolida puterea de înțelegere a măsurilor corespunzătoare care trebuie aplicate pentru a se asigura că lanțul justiției este sensibil la gen și că profesioniștii din domeniul juridic implicați la nivelurile acestuia (judecători, procurori, avocați, agenți de aplicare a legii), în domeniile egalității de gen, drepturilor femeilor și nediscriminării, sunt conștienți de dificultățile pe care le întâmpină femeile în accesarea justiției, doar pentru că sunt femei.

---

² PDONU, Programare pentru justiție Acces pentru toți: A Practitioner's Guide to Human Rights-Based Approach to Access to Justice (Ghidul practicianului cu privire la o abordare a accesului la justiție din perspectiva drepturilor omului) (Bangkok, 2005)

³ *X și Y c. Olandei*, CEDO §§ 28-30.

⁴ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806b0f41>

După ratificarea unei multitudini de instrumente internaționale în domeniul drepturilor omului și libertăților fundamentale, Republica Moldova și-a luat o serie de angajamente, printre care se numără dezvoltarea unui cadru normativ intern în conformitate cu valorile fundamentale protejate. Merită menționat faptul că adoptarea legilor naționale inspirate din textele rezoluțiilor internaționale și regionale nu implică implementarea automată a standardelor internaționale, în special în domeniul nediscriminării. Deseori, aplicarea corespunzătoare a prevederilor legale este împiedicată de o serie de bariere, uneori ascunse, care rămân neobservate de autoritățile statului. Prin urmare, Moldova, care prezintă trăsăturile unei societăți patriarhale, este conștientă de multiplele bariere socio-economice, procedurale și culturale existente.

2. Dimensiunea de gen a accesului femeilor la justiție: Contextul social, prevederile legale și barierele.

Discriminarea reprezintă unul dintre cele mai sensibile și actuale subiecte la nivel mondial. Acest fenomen este prezent la nivel internațional, dar și național, în variate domenii ale vieții și în legătură cu exercitarea drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale. Interesul comunității internaționale cu privire la egalitatea de gen se manifestă astăzi inclusiv prin conștientizarea efectelor descurajante ale discriminării și prin adoptarea noilor abordări pentru combaterea acestui fenomen. În contextul acestor evoluții, prezintă interes și dezvoltările jurisprudențiale internaționale și regionale în materie, care dezvoltă și noi standarde. Statelor, însă, le revine cea mai importantă misiune, cea de a asigura transpunerea în viață a standardelor elaborate la eșalon mondial și înlăturarea tuturor obstacolelor în acest sens.

Egalitatea de gen presupune vizibilitate egală, abilitare, responsabilitate și participare egală în toate sferele vieții publice și private. În egală măsură, egalitatea presupune accesul egal la resurse de orice fel, precum și distribuirea echitabilă a acestora între femei și bărbați. Obiectivul promovării egalității de gen constituie o cerință esențială pentru orice societate, fiind considerată o componentă de bază a preocupării pentru respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Prin urmare, participarea în egală măsură a femeilor și bărbaților la dezvoltarea durabilă și la progresul societății a dobândit o importanță crescândă în statele care promovează valorile statului de drept.

În ultimii ani, în Republica Moldova a fost fortificat cadrul legal și normativ în materie de egalitate de gen, tratamentul egal al femeilor și bărbaților în câmpul muncii, în sfera educației, sănătății și în alte domenii. În pofida înregistrării unor progrese la capitolul asigurarea egalității de gen, autoritățile mai au de rezolvat multe probleme pentru eliminarea completă a diferențelor dintre bărbați și femei și pentru consolidarea echilibrului de gen.

În Observațiile finale, pe marginea celui de-al patrulea și al cincilea raport combinat periodic al Republicii Moldova,⁵ al Comitetului privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW), Comitetul și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu persistența atitudinilor patriarhale și stereotipurilor adânc înrădăcinate în țara noastră, precum și cu rolurile și responsabilitățile femeilor și bărbaților în familie și în societate. Potrivit aceleiași surse, astfel de atitudini și stereotipuri sunt cauzele profunde ale poziției dezavantajate a femeilor în viața politică și publică; ale violenței împotriva femeilor; ale segregării de gen, așa cum se reflectă în alegerile educaționale ale femeilor și fetelor și în opțiunile acestora de încadrare în muncă.⁶

Două studii efectuate recent, în scopul evaluării situației actuale și a tendințelor fenomenului discriminării în Republica Moldova, abordează indirect problema inegalității de gen. În special, secțiunile relevante din cadrul acestor studii sunt focalizate pe atitudinile și percepțiile populației față de femei și bărbați, locul și rolurile acestora în familie, în societate,

⁵ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/MDA/CO/4-5&Lang=Ru

⁶ Oficiul Avocatul Poporului - Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în 2015, CHIȘINĂU 2016. http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_2015_red.pdf

precum și alte aspecte ce țin de acest domeniu. Importanța studiilor și a rezultatelor este dată de posibilitatea de a efectua o examinare a opiniilor, percepțiilor și atitudinilor existente în societate în privința diferitelor grupuri (individualizate după anumite caracteristici, în acest caz, după gen) care să permită înțelegerea situației actuale și să servească în calitate de fundament la dezvoltarea politicilor ulterioare.

Astfel, *Studiul privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova*⁷ a evaluat atitudinile față de femei în societate. Respondenții și-au exprimat opiniile cu privire la patru perechi de afirmații care vizau percepțiile asupra implicării femeilor în conducerea statului, implicarea acestora în viața publică și construirea unei cariere, capacitățile femeilor de a lua decizii și succesul acestora în activitatea publică. Pentru afirmațiile cu caracter discriminatoriu la adresa femeilor au optat circa unu din patru respondenți, pe când afirmațiile care exprimă poziții nediscriminatorii au acumulat între 50 % și 75 % din răspunsuri. Rezultatele demonstrează că nu există o idee bine înrădăcinată în societate conform căreia femeile nu sunt active, nu sunt în măsură să se ocupe de anumite responsabilități sau nu pot face față anumitor situații.

Cel de-al doilea studiu, *Fenomenul discriminării în Moldova: percepțiile populației, studiu comparativ*,⁸ analizează aspecte legate de discriminarea femeilor și a bărbaților într-un context mai larg, atenția fiind focalizată pe mai multe domenii ale vieții, precum viața politică, câmpul muncii, familia.

Studiul debutează cu prezentarea situației generale, relevând că aproximativ 54 % din respondenți consideră că situația femeilor și a bărbaților din Moldova este în principiu egală. Cu toate acestea, 32 % din cei chestionați continuă să creadă că situația bărbaților din Moldova este mai bună decât cea a femeilor și doar 14 % afirmă că situația femeilor din Moldova este mai bună decât cea a bărbaților. Aceste date confirmă faptul că, și la nivel de percepție, populația este parțial conștientă că poziția femeii este inferioară celei a bărbatului.

Analiza răspunsurilor respondenților la întrebarea privind motivele inegalității de șanse dintre bărbați și femei a relevat faptul că motivele invocate cel mai frecvent sunt că femeile deseori duc o sarcină dublă: de întreținere a familiei și de creștere a copiilor - 39 %, și că femeile se ocupă mai mult de creșterea copiilor - 35 %.

Cu toate acestea, drept cauze principale ale inegalității au mai fost invocate următoarele: femeile sunt plătite mai prost ca bărbații - 27 % și femeile nu sunt promovate pe posturi înalte - 28 %. De notat că aceste cifre sunt mai mari decât cele rezultate în cadrul studiului precedent din 2010⁹, fapt ce atestă o creștere a conștientizării obstacolelor care fac dificilă realizarea egalității de gen în domenii prioritare.

Referitor la prejudecățile privind rolurile femeilor și cele ale bărbaților, studiul denotă că anumite prejudecăți privind rolurile femeilor și cele ale bărbaților în societate și în familie continuă să persiste în mediul respondenților.

Deși în societatea moldovenească persistă stereotipurile de gen și prejudecățile privind rolurile tradiționale ale femeilor și bărbaților, studiul relevă totuși producerea, pe parcursul ultimilor ani, a unor mici schimbări în această privință. Astfel, majoritatea respondenților continuă să susțină că bărbatul este capul familiei, ceea ce presupune că acesta are obligația de a întreține financiar familia, iar datoria femeii este în principal de a se ocupa de treburile casnice. Cu toate acestea, este vizibilă o sporire a procentajului respondenților care consideră că bărbații pot crește copiii la fel de bine ca și femeile. Simultan, se atestă și reducerea ponderii

---

⁷ *Studiul privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova*, Chișinău, 2015, pag. 67. Studiul a fost efectuat de Centrul de Investigații Sociologice și Marketing „CBS-AXA” pe un eșantion de 1013 persoane din 13 regiuni ale țării, cu o marjă de eroare de $\pm 3,1$ %.
http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/ENG-Studiu%20Perceptii%202015_FINAL_2016_Imprimat.pdf

⁸ Ludmila Malcoci, Arcadie Barbăroșie. *Fenomenul discriminării în Moldova: percepțiile populației, studiu comparativ*. Chișinău, 2015, pag. 49, 50.

⁹ *Percepțiile populației Republicii Moldova privind discriminarea: Studiu sociologic*, ediția I, ianuarie 2011
http://soros.md/files/publications/documents/Studiu_sociologic_EN.pdf

respondenților care consideră că femeile nu au ce căuta în politică și că femeile nu pot ocupa funcții de conducere.

Raportorul special al Organizației Națiunilor Unite pentru sărăcia extremă și drepturile omului¹⁰, Magdalena Sepúlveda Carmona, a constatat că, în pofida faptului că și Constituția, și cadrul juridic din Republica Moldova stipulează garanții extensive ale drepturilor femeilor, multe femei se confruntă cu provocări semnificative, inclusiv acces la locuri de muncă decente, remunerație inegală, lipsa reprezentării la niveluri de politică și de luare a deciziilor, expunerea la violență pe bază de gen și trafic de ființe umane¹¹. Femeile și fetele cu dizabilități, femeile și fetele roma, femeile lesbiene, bisexuale și care au suferit operații de schimbare de sex, mamele singure, femeile în etate și femeile care locuiesc în regiunile rurale se confruntă cu excludere, stigmatizare și discriminare, care deseori le împiedică să iasă din sărăcie și le împiedică accesul la serviciile publice. Acestea pot suferi din cauza unor multiple forme de discriminare și se pot confrunta cu dificultăți sporite în accesarea sistemului de justiție¹². Un studiu din 2011¹³ a stabilit că 63,4 % din femeile cu vârsta de 15 ani sau mai mari din Republica Moldova au fost supuse violenței fizice, psihologice sau sexuale de către un partener pe parcursul vieții.

Sărăcia împinge femeile să caute de lucru peste hotare, unde acestea devin mult mai vulnerabile la traficul de ființe umane, exploatare și alte forme de abuz. Femeile emigrante se confruntă cu stigmatizarea, discriminarea și abuzul suplimentar la întoarcerea de peste hotare, din cauza presupunerilor prevalente că au muncit ca lucrători sexuali. Este un cerc vicios pentru femei, deoarece 90 % din femeile traficate au raportat că au fost de asemenea și victime ale violenței în familie. Aceștia și alți factori, cum sunt lipsa facilităților adecvate de îngrijire a copiilor sau îngrijire oferită familiilor cu membri cu dizabilități, care de obicei cade pe umerii femeilor, creează condiții pentru creșterea sărăciei în rândul femeilor.¹⁴

Republica Moldova a ratificat un mare număr de tratate internaționale privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Tratatele respective fie protejează anumite categorii de persoane, fie promovează respectarea anumitor categorii de drepturi fundamentale. În plus, în țara noastră a fost elaborat un cadru normativ menit să asigure dreptul la acces liber la justiție, inclusiv pentru persoane vulnerabile, precum femeile, copiii, persoanele cu dizabilități etc.

Legea fundamentală a țării noastre, **Constituția Republicii Moldova**¹⁵, consfințește printre alte drepturi, libertăți și îndatoriri fundamentale și accesul egal la justiție:

Articolul 16 Egalitatea

(1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

Articolul 20 Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiție.

---

¹⁰Raportul Raportorului special al Organizației Națiunilor Unite pentru sărăcia extremă și drepturile omului, Magdalena Sepúlveda Carmona. Misiunea în Republica Moldova (8-14 septembrie 2013). http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/A-HRC-26-28-Add.2_Romanian.pdf (accesat pe 20.08.2016)

¹¹ Convenția europeană privind lupta împotriva traficului de ființe umane, ratificată de Republica Moldova la 19 mai 2006

¹² Femeile cu dizabilități, rezidente ale instituțiilor de neuropsihiatrie, sunt extrem de vulnerabile în fața violenței sexuale, fapt dovedit de agenții de aplicare a legii în timpul anchetelor penale din perioada ianuarie-mai 2013, când 20 de femei au fost identificate ca fiind abuzate sexual de medicul acestora. Unele dintre acestea au rămas însărcinate și au suferit avorturi în stadii avansate ale sarcinii. Pe 25 octombrie 2016, în Moldova, un psihiatru a fost găsit vinovat de mai multe capete de acuzare de viol, săvârșite într-un interval de 10 ani asupra a 16 femei aflate în îngrijirea acestuia, într-o instituție de asistență socială. Acest medic a fost condamnat la 13 ani de închisoare.

¹³ http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Violenta/Raport_violen_fem_eng.pdf

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, Monitorul Oficial nr. 1, 12.08.1994

În ceea ce privește egalitatea, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a menționat, în jurisprudența sa, că articolul 16 din Constituție completează alte dispoziții substanțiale ale Constituției și nu are o existență independentă, aplicându-se numai pentru exercitarea drepturilor și a libertăților garantate de dispozițiile constituționale. În consecință, articolul 16 va fi combinat cu alte prevederi constituționale, care consfințesc drepturi specifice¹⁶. De asemenea, Curtea a atras atenția asupra faptului că articolul 16 din Constituție intră în acțiune atunci când situația la care se referă dezavantajul implică una din condițiile de exercitare a unui drept consfințit sau dacă măsurile criticate vizează exercitarea unui drept garantat. Pe lângă aceste aspecte, prevederea constituțională în cauză este importantă prin faptul că prevede expres „sexul” în calitate de criteriu protejat de discriminare, fiind recunoscută astfel egalitatea dintre femei și bărbați, în ceea ce privește exercitarea oricărui drept sau libertăți fundamentale.

Curtea Constituțională a examinat o serie de cauze în care s-a pronunțat pe probleme ce țin de discriminarea pe criteriu de sex, din perspectiva necesității de a asigura efectivitatea principiului egalității, precum este consfințit în Constituție.

Sub acest aspect, merită a fi amintită Hotărârea nr. 12 din data de 1 noiembrie 2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 32 alin. (4) litera j) din Legea nr. 162-XVI din data de 22 iulie 2005 cu privire la statutul personalului militar. Curtea consideră că excluderea soldaților de sex masculin de la exercitarea dreptului acestora la concediu pentru creșterea copilului, în timp ce soldații de sex feminin au acest drept, nu poate fi considerată a fi întemeiată pe o justificare obiectivă sau rezonabilă. Prin urmare, Curtea concluzionează că această diferență de tratament constituie discriminare bazată pe criteriul de sex.

Curtea Constituțională a examinat și modificări legislative legate de stabilirea pensiei și a altor garanții sociale, inclusiv din perspectiva conformității modificărilor respective cu normele ce țin de egalitate și nediscriminare. Spre exemplu, în hotărârea nr. 27 din data de 20 decembrie 2011, Curtea a constatat neconstituționalitatea prevederilor p.2 al articolului III al Legii nr. 56 din data de 9 iunie 2011 în ceea ce privește stabilirea stagiului general de cotizare. P. 2 al art. III dispunea majorarea treptată, în termen de 9 ani, a stagiului general de cotizare pentru dobândirea dreptului la pensie pentru toate categoriile de angajați, atât bărbați, cât și femei, de la 30 la 35 de ani. Curtea a apreciat drept disproporționată stabilirea unui stagiu de cotizare egal pentru femei și bărbați în condițiile păstrării unei diferențe de cinci ani la vârsta generală de pensionare – 62 ani pentru bărbați și 57 de ani pentru femei.

Merită a fi amintite și constatările Curții în Decizia nr. 14 din data de 8 octombrie 2013 de respingere a sesizării nr. 27a/2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 121 din data de 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității. În această speță, un membru al Parlamentului a solicitat declararea Legii nr. 121 neconstituțională, în special în ceea ce privește instituirea unui organism nou, și anume a Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (denumit în continuare CPPEDAE), argumentând că „justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești”. A fost contestată și modalitatea de prevedere a sarcinii probei în Legea nr. 121, care, potrivit autorului sesizării, contravine principiului prezumției de nevinovăție. Curtea Constituțională a respins sesizarea. Curtea și-a întemeiat decizia în special pe următoarele argumente: cu privire la constituționalitatea creării CPPEDAE, Curtea a menționat că deciziile acestuia pot fi contestate în instanțele de judecată. În consecință, Curtea nu a găsit argumente care ar demonstra o legătură cauzală cu pretinsa încălcare a art. 114 al Constituției prin prevederile Legii nr. 121 cu privire la crearea și atribuțiile CPPEDAE. Curtea a considerat irelevantă contestarea prevederilor Legii nr. 121 cu privire la sarcina probațiunii pe cauzele de discriminare, dat fiind faptul că acestea în mod expres exclud faptele ce atrag răspunderea penală.

---

¹⁶ Hotărârea nr. 5 din data de 23 aprilie 2013, privind controlul constituționalității articolului 301 alin. (1) litera c) din Codul muncii al Republicii Moldova nr. 154-XV din data de 28 martie 2003, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 91 din data de 26 aprilie 2012 privind modificarea și completarea unor acte legislative

Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați¹⁷ are drept scop asigurarea exercitării drepturilor egale de către femei și bărbați în sfera politică, economică, socială, culturală, în alte sfere ale vieții, drepturi garantate de Constituția Republicii Moldova, în vederea prevenirii și eliminării tuturor formelor de discriminare bazată pe criteriul de sex. Legea definește, printre altele, următoarele noțiuni principale: acțiunile afirmative¹⁸, discriminarea bazată pe criteriul de sex¹⁹, discriminarea directă bazată pe criteriul de sex²⁰, discriminarea indirectă bazată pe criteriul de sex²¹, genul²² etc.

Prin articolul 5, Legea menționată interzice în mod expres discriminarea bazată pe criteriul de sex:

Articolul 5. Interzicerea discriminării după criteriul de sex

(1) În Republica Moldova, femeile și bărbații beneficiază de drepturi și libertăți egale, fiind-le garantate și șanse egale pentru exercitarea lor.

(2) Promovarea unei politici sau efectuarea de acțiuni care nu asigură egalitatea de șanse între femei și bărbați se consideră discriminare și trebuie să fie înlăturată de autoritățile publice competente, conform legislației.

(3) Discriminarea după criteriul de sex poate fi directă, indirectă, prin asociere sau prin victimizare.

(4) Acțiunile care limitează sau exclud sub orice aspect tratarea egală a femeilor și bărbaților se consideră discriminatorii și sînt interzise.

(5) Actul juridic care conține prevederi discriminatorii după criteriul de sex se declară nul de către instanța de judecată.

(6) Nu se consideră discriminatorii:

a) măsurile de asigurare a unor condiții speciale femeii în perioada sarcinii, lăuziei și alăptării;

b) o diferență de tratament bazată pe o caracteristică legată de sex din motive care se referă la natura activității profesionale speciale, în cazul în care o asemenea caracteristică reprezintă o cerință profesională reală și determinată, cu condiția că obiectivul este legitim, iar cerința este proporțională;

c) anunțurile speciale de angajare a persoanelor de un anumit sex la locurile de muncă care se referă la natura activității profesionale speciale, în cazul în care o asemenea caracteristică legată de sex reprezintă o cerință profesională reală și determinată, cu condiția că obiectivul este legitim, iar cerința este proporțională;

d) acțiunile afirmative.

În mod similar, Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați conține prevederi care reglementează asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați în domeniul public (accesul egal la ocuparea funcțiilor publice, egalitatea de șanse în domeniul electoral, în activitatea partidelor și altor organizații socio-politice, egalitatea de șanse în mass-media); în domeniul socio-economic (accesul egal la angajare, accesul egal la activitatea de

¹⁷ Legea nr. 5 din data de 09 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, Monitorul Oficial nr. 47-50 din data de 24 martie 2006

¹⁸ *acțiuni afirmative* - acțiuni speciale temporare de accelerare a obținerii unei egalități reale între femei și bărbați, cu intenția de eliminare și prevenire a discriminării ori a dezavantajelor ce rezultă din atitudinile, comportamentele și structurile existente;

¹⁹ *discriminare bazată pe criteriul de sex* - orice deosebire, excepție, limitare ori preferință având drept scop ori consecință limitarea sau intimidarea recunoașterii, exercitării și implementării, pe bază de egalitate între femei și bărbați, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;

²⁰ *discriminare directă bazată pe criteriul de sex* - orice acțiune care, în situații similare, discriminează o persoană în comparație cu o altă persoană de alt sex, inclusiv din cauza sarcinii, maternității sau paternității;

²¹ *discriminare indirectă bazată pe criteriul de sex* - orice acțiune, regulă, criteriu sau practică identică pentru femei și bărbați, având un efect ori rezultat inegal pentru unul dintre sexe, cu excepția acțiunilor afirmative;

²² *genul* - aspectul social al relațiilor dintre femei și bărbați, care se manifestă în toate sferele vieții;

întreprinzător), precum și asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați în ceea ce privește educația și sănătatea.

O garanție suplimentară în vederea asigurării egalității de șanse între femei și bărbați prevăzută de lege este instituirea răspunderii pentru discriminare bazată pe criteriul de sex în art. 24:

(1) Persoanele supuse formelor discriminării după criteriul de sex, menționate în prezenta lege, au dreptul la repararea prejudiciului în condițiile stabilite de legislație.

(2) Pentru încălcarea prevederilor legislației în materie de egalitate între femei și bărbați, subiectele raporturilor juridice care au comis acțiuni de discriminare după criteriul de sex poartă răspundere conform legislației.

Legea cu privire la asigurarea egalității²³ este menită să prevină și să combată discriminarea, precum și să asigure egalitatea tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova, în sfera politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar.

Legea mai sus menționată a definit, printre altele, termenii de discriminare directă²⁴, discriminare indirectă²⁵, discriminare prin asociere²⁶, hărțuire²⁷, instigare la discriminare²⁸, acomodare rezonabilă²⁹, măsuri pozitive³⁰.

Legea cu privire la asigurarea egalității interzice discriminarea în câmpul muncii, în domeniul învățământului, precum și discriminarea privind accesul la serviciile și bunurile disponibile pentru public. În acest context, deși nu este prevăzut expres accesul liber la justiție al femeilor, conținutul acestui drept poate fi dedus din dispozițiile articolelor 17 - 19 din Legea mai sus menționată:

Articolul 17. Răspunderea pentru faptele de discriminare

Faptele de discriminare sunt pasibile de răspundere disciplinară, civilă, contravențională și penală, conform legislației în vigoare.

Articolul 18. Dreptul la protecție a victimei discriminării

(1) Orice persoană care se consideră victimă a discriminării are dreptul să înainteze o acțiune în instanța de judecată și să solicite:

- a) stabilirea faptului încălcării drepturilor sale;
- b) interzicerea încălcării în continuare a drepturilor sale;
- c) restabilirea situației anterioare încălcării drepturilor sale;

---

²³ Legea nr. 121 din data de 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității, Monitorul Oficial nr. 103 din data de 29 mai 2012

²⁴ *discriminare directă* – tratarea unei persoane în baza oricăruia dintre criteriile prohibitive, în manieră mai puțin favorabilă decât tratarea altei persoane într-o situație comparabilă

²⁵ *discriminare indirectă* – orice prevedere, acțiune, criteriu sau practică aparent neutră care are drept efect dezavantajarea unei persoane față de o altă persoană în baza criteriilor stipulate de prezenta lege, cu excepția cazului în care acea prevedere, acțiune, criteriu sau practică se justifică în mod obiectiv, printr-un scop legitim și dacă mijloacele de atingere a aceluși scop sunt proporționale, adecvate și necesare;

²⁶ *discriminarea prin asociere* – orice faptă de discriminare săvârșită împotriva unei persoane care, deși nu face parte dintr-o categorie de persoane identificată potrivit criteriilor stipulate de prezenta lege, este asociată cu una sau mai multe persoane aparținând unei astfel de categorii de persoane;

²⁷ *hărțuire* – orice comportament nedorit care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, având drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane pe baza criteriilor stipulate de prezenta lege;

²⁸ *instigare la discriminare* – orice comportament prin care o persoană aplică presiuni sau afișează o conduită intenționată în scopul discriminării unei terțe persoane pe baza criteriilor stipulate de prezenta lege;

²⁹ *acomodare rezonabilă* – orice modificare sau adaptare necesară și adecvată, într-un caz particular, care nu impune o sarcină disproporționată sau nejustificată atunci când este nevoie pentru a asigura unei persoane, în cazurile stabilite de lege, exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale în condiții de egalitate cu ceilalți.

³⁰ *măsuri pozitive* – acțiuni speciale provizorii luate de autoritățile publice în favoarea unei persoane, unui grup de persoane sau a unei comunități, vizând asigurarea dezvoltării firești și realizarea efectivă a egalității acestora în raport cu celelalte persoane, grupuri de persoane sau comunități

d) repararea prejudiciului material și moral ce i-a fost cauzat, precum și recuperarea cheltuielilor de judecată;

e) declararea nulității actului care a condus la discriminarea sa.

(2) Acțiuni în instanța de judecată pentru protecția persoanelor ce se consideră a fi victime ale discriminării pot înainta și sindicatele sau asociațiile obștești din domeniul promovării și protecției drepturilor omului.

(3) La solicitarea victimei discriminării, se poate interzice răspândirea informației despre viața privată și identitatea acesteia. Înregistrarea, păstrarea și utilizarea informațiilor cu caracter personal privind victimele discriminării se fac cu respectarea regulilor speciale de confidențialitate, stabilite prin lege.

Articolul 19. Sarcina probațiunii

(1) Persoana care înaintează o acțiune în instanța de judecată trebuie să prezinte fapte care permit prezumția existenței unui fapt de discriminare.

(2) Sarcina de a proba că faptele nu constituie discriminare revine pârâtului, cu excepția faptelor ce atrag răspundere penală.

Articolul 20. Termenul de prescripție

Termenul de prescripție pentru intentarea unei acțiuni în instanță în baza prezentei legi este de un an de la data săvârșirii faptei sau de la data la care persoana putea să ia cunoștință de săvârșirea ei.

Articolul 21. Taxa de stat

Persoanele care înaintează o acțiune în instanța de judecată privind fapte de discriminare se scutesc de plata taxei de stat.

În baza Legii cu privire la asigurarea egalității, a fost creat Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității³¹, un organism colegial instituit în vederea asigurării protecției împotriva discriminării. Astfel, orice persoană care se consideră a fi victimă a discriminării poate înainta o plângere, care va fi examinată în conformitate cu procedura prevăzută la art. 15 al legii mai sus menționate.

Rolul important al Consiliului ca mecanism de combatere a discriminării pe criteriu de sex/gen este demonstrat de datele statistice reflectate în rapoartele anuale de activitate ale instituției. Astfel, pe parcursul anului 2015, sexul/genul a fost, împreună cu dizabilitatea/starea sănătății, cele mai frecvente cauze soluționate de către Consiliu privind tratamentul diferențiat (21,1 % din toate deciziile Consiliului au fost emise în legătură cu tratamentul diferențiat pe bază de gen).³²

Suplimentar, *Codul contravențional al Republicii Moldova*³³ prevede pedepse pentru orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, bazată pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu, manifestată în domeniul învățământului (articolul 65¹), domeniul accesului persoanelor la serviciile oferite de autoritățile publice, la cele de asistență medicală și la alte servicii de sănătate, la serviciile de protecție socială, bancare și financiare, de transport, culturale și de agrement, de vânzare sau de închiriere de bunuri mobile sau imobile, precum și la alte servicii și bunuri disponibile publicului (articolul 71¹), precum și pentru discriminarea la prestarea serviciilor publice în domeniul comunicațiilor electronice, poștale și al tehnologiei informației (articolul 260).

³¹ Activitatea Consiliului este de asemenea reglementată prin Legea nr. 298 din data de 21 decembrie 2012 privind activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurării egalității

³² Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității - Raportul general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova pentru anul 2015
<http://www.egalitate.md/media/files/Raport%20general%202015.pdf>

³³ Codul Contravențional al Republicii Moldova, adoptat la 24 octombrie 2008, Monitorul Oficial nr. 3-6, 16 ianuarie 200

Prin *Codul penal al Republicii Moldova*³⁴ (CP RM) sunt incriminate o serie de fapte care presupun un tratament diferențiat nejustificat față de femei, având un pericol social sporit. Astfel, în temeiul articolului 173 este incriminată hărțuirea sexuală, adică manifestarea unui comportament fizic, verbal sau non-verbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj. Articolul 176 din CP RM prevede pedepse penale pentru încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor și anume pentru orice deosebire, excludere, restricție sau preferință în ceea ce privește drepturile și libertățile unei persoane sau ale unui grup de persoane, orice susținere a comportamentului discriminatoriu în sfera politică, economică, socială, culturală și în alte sfere ale vieții, bazată pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu.

1. Studii de caz din instanțele interne

3.1. Accesul femeilor la justiție în contextul dreptului penal - violența domestică împotriva femeilor

Cea mai pronunțată expresie a dezechilibrului de „putere” dintre femei și bărbați este violența împotriva femeilor, care constituie o încălcare gravă a drepturilor omului și un obstacol major în calea realizării egalității de gen.

În raportul său privind vizita în Republica Moldova în perioada 4 - 11 iulie 2008 cu privire la violența împotriva femeilor, cauzele și consecințele acesteia³⁵, Raportorul special al Națiunilor Unite a notat, printre altele: „...atitudinile discriminatorii și patriarhale cresc vulnerabilitatea femeilor față de violență și abuz. În acest context, în special violența în familie este foarte răspândită și larg trecută cu vederea de către societate; aceasta nu primește atenția cuvenită nici de la autorități, nici de la societate și nici de la femeile însele, rezultatul fiind o infrastructură insuficientă pentru protejarea victimelor violenței” [...] Femeile din Republica Moldova suferă de toate formele de violență. Cu toate acestea, violența în familie și traficul sunt domenii majore de interes. Cele două sunt strâns interconectate și sunt legate de poziția în general subordonată a femeilor în societate.”

„În timp ce date fiabile și înregistrarea sistematică a cazurilor cu privire la natura și amploarea fenomenului lipsesc, se spune că violența în familie este larg răspândită.” [...] „Din păcate, este foarte dificil pentru stat să controleze violența în familie, deoarece în majoritatea cazurilor se raportează numai atunci când există consecințe grave ale violenței, celelalte cazuri fiind considerate doar conflicte în familie.” Violența în familie este întâlnită la diferite categorii sociale și niveluri de educație; cu toate acestea, femeile cu un nivel mai înalt de educație sau statut economic ar putea să nu divulge incidentele de violență. Violența sexuală rămâne cea mai rară formă de violență raportată. Acest lucru poate fi din cauza lipsei de recunoaștere a abuzului sexual în familie ca fiind un delict sau temerii în rândul victimelor de a fi considerate vinovate și de a fi excluse din societate.

Există o serie de concepții greșite răspândite privind violența împotriva femeilor, conform cărora violența împotriva femeilor este un fenomen izolat, care apare doar într-un anumit grup vulnerabil. Aceste concepții greșite sunt:

- (a) violența împotriva femeilor este un fenomen care are loc în familii sărace și destrămate,
- (b) victimele violenței în familie sunt femeile vulnerabile care au nevoie de protecție specială,
- (c) bărbații violenți sunt bărbați devianți care consumă alcool și droguri sau au tulburări de personalitate,

³⁴ Codul penal al Republicii Moldova, adoptat la 18 aprilie 2002, Monitorul Oficial nr. 72-74, 14 aprilie 2009

³⁵ Raportul referitor la vizita în Moldova în perioada 4 - 11 iulie 2008, privind violența împotriva femeilor, cauzele și consecințele acesteia. Documentul A/HRC/11/6/Add.4, 8 mai 2009. Online: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/11session/A.HRC.11.6.Add.4_fr.pdf. (accesat pe 16 noiembrie 2015)

(d) violența în familie include toți membrii familiei, inclusiv bărbații.³⁶

În acest context, examinând cauzele de violență în familie, judecătorul sau organul de urmărire penală riscă să adopte o decizie greșită, pornind de la anumite percepții eronate privind rolul femeii în societate. În consecință, autoritățile publice riscă să fie acuzate de realizarea unei anchete ineficiente în vederea prevenirii și pedepsirii agresorilor.

În temeiul art. 201¹ al Codului penal al Republicii Moldova, violența în familie, adică acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică, soldată cu vătămarea ușoară a sănătății, suferință psihică ori prejudiciu material sau moral, este pasibilă de sancțiuni penale. Aceste prevederi ale legii penale au fost completate prin **Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie**³⁷, care reglementează, suplimentar dispozițiilor Codului penal, cadrul juridic și organizatoric pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, autoritățile și instituțiile abilitate pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, mecanismul de sesizare și soluționare a cazurilor de violență. Legea mai sus menționată are meritul de a defini formele de violență în familie: violență fizică³⁸, violență sexuală³⁹, violență psihologică⁴⁰, violență spirituală⁴¹, violență economică⁴².

Printre principiile de bază ale prevenirii și combaterii violenței în familie, prevăzute de Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, se numără accesul la justiție. În acest sens, autoritățile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie sunt obligate să reacționeze prompt la orice sesizare și să informeze victimele despre drepturile lor, despre autoritățile și instituțiile responsabile pentru prevenirea și combaterea violenței în familie; despre tipul serviciilor și organizațiile care pot oferi ajutor; despre asistența disponibilă pentru ele; unde și cum pot depune o plângere; despre procedura ce urmează după depunerea plângerii și rolul lor după o asemenea procedură; cum pot obține protecție; în ce măsură și în ce condiții victimele pot avea acces la consultanță sau asistență juridică; dacă există un pericol pentru viața sau sănătatea victimelor după eliberarea unei persoane reținute sau condamnate; dacă a fost anulat ordinul de protecție.

---

³⁶ Pct. 29 al raportului mai sus menționat.

³⁷ Legea nr. 45 din 01 martie 2007 privind prevenirea și combaterea violenței în familie, Monitorul Oficial nr. 55-56, 08 martie 2008

³⁸ *violență fizică* - vătămare intenționată a integrității corporale ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, prin otrăvire, intoxicare și alte acțiuni cu efect similar;

³⁹ *violența sexuală* - orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală în cadrul familiei sau în alte relații interpersonale, cum ar fi violul conjugal, interzicerea utilizării metodelor de contracepție, hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită sau impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal în raport cu un membru minor al familiei, inclusiv mângâieri, sărutări, pozare și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală; alte acțiuni similare;

⁴⁰ *violență psihologică* - impunerea voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovirea animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicerea realizărilor profesionale, interzicerea frecventării instituțiilor de învățământ; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni similare;

⁴¹ *violența spirituală* - subestimarea sau diminuarea importanței satisfacerii necesităților morale și spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor familiei, prin interzicere, limitare, luare în derâdere sau pedepsire a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice sau religioase; impunerea unui sistem de valori personale inacceptabile; alte acțiuni similare sau cu repercusiuni similare;

⁴² *violența economică* - privarea de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; abuzul de variate situații de superioritate pentru a sustrage bunurile persoanei; interzicerea dreptului de a poseda, utiliza și dispune de bunurile comune; control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune; refuzul de a susține familia; obligarea la munci grele și nocive pentru sănătate, inclusiv a unui membru minor al familiei; alte acțiuni cu efect similar.

Studiu de caz nr. 1: Într-o cauză penală, instanța de judecată din Chișinău l-a condamnat pe C.V. la opt ani de închisoare pentru acțiuni care au dus la decesul soției, victimă a violenței în familie.

Incidentul a avut loc în ianuarie 2014. În urma unui conflict cu soția sa, C.V. aflându-se în stare de ebrietate, i-a aplicat acesteia mai multe lovituri cu un topor. Ca urmare, victima a fost internată în spital cu leziuni corporale grave. Femeia a decedat în septembrie 2014, după mai multe luni în care s-a aflat în stare de comă.

Potrivit declarațiilor martorilor și a probelor din dosar, victima a fost supusă în mod repetat actelor de violență în familie. Vecinii familiei au chemat poliția de mai multe ori, pentru a interveni și a stopa abuzurile. Anterior incidentului, C.V. a fost luat în evidență ca agresor familial. Cu toate acestea, autoritățile nu au întreprins măsuri suficiente pentru a proteja victima.

Astfel, prin sentința emisă de Judecătoria Centru, C.V. a fost condamnat pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art. 201¹, Violența în familie, alin. (3) literele a) și c), cauzarea vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății, respectiv provocarea decesului victimei. Acesta a fost condamnat la 8 ani de închisoare.

Studiu de caz nr. 2: o femeie de 23 de ani, care are în grijă cinci copii, a fost condamnată la trei ani și opt luni de închisoare pentru că și-a ucis soțul în timp ce se apăra de violența lui. Instanța a decis ca tânăra să fie încătușată și arestată chiar în sala de judecată, în prezența celor doi copii biologici și a trei surori pe care le întreține. Femeia a fost escortată la penitenciarul nr. 13, iar toți cei cinci minori au fost transferați la un centru de plasament.

În această speță, femeia le-a spus judecătorilor că atât ea, cât și copiii, erau agresați de soțul acesteia, care consuma zilnic băuturi alcoolice. Aceasta a ajuns în fața judecătorilor după ce și-a înjunghiat soțul, în timp ce bărbatul o snopea în bătaie și o amenința cu moartea.

Tânăra și copiii au fost supuși bătăilor timp de peste șase ani. Agresiunile nu au încetat nici după ce femeia a intentat divorț, conform spuselor uneia dintre surorile tinerei. Autoritățile știau despre faptele de violență din această familie, dar de fiecare dată bărbatul se alegea doar cu amenzi. Fiind audiat ca martor de instanța de judecată, șeful secției de poliție a declarat că inculpata a depus o plângere în august (omorul a fost comis în decembrie), invocând faptul că fusese agresată de soțul acesteia. Ordinul de protecție a fost emis la începutul lui septembrie, dar soțul l-a încălcat în mod repetat, ceea ce a dus la redactarea proceselor verbale și aplicarea unei amenzi de cinci sute de lei (aproximativ 23 EUR).

Cazul respectiv a stârnit o reacție puternică din partea societății civile și a instituțiilor guvernamentale. Astfel, juriștii unui ONG au afirmat că femeia a acționat în legitimă apărare. Aceștia au depus un recurs pe marginea faptului că a fost arestată direct în sala de judecată și escortată cu pază, fără ca instanța să motiveze aplicarea acestei măsuri. Cazul a intrat și în atenția avocatului poporului. Peste 11 000 de oameni au semnat pe rețelele de socializare două petiții în care au cerut o pedeapsă mai blândă pentru tânăra care are în grijă cinci copii.

Sub presiunea opiniei publice și a avocaților, la o zi după arestul femeii de 23 de ani, Ministerul Justiției a declarat că s-a autosesizat și că va găsi o soluție viabilă. În opinia Ministerului, situația necesită acțiune imediată și respectarea principiului neîncălcerii prevederilor legale în justiție. Există nevoia de a acționa în limitele legii, în primul rând respectând drepturile și interesele minorilor în conformitate cu principiile internaționale și naționale și raportat la statul de drept. Un argument suplimentar înaintat de Ministerul Justiției este agravarea stării femeii. În consecință, Ministerul a declarat că dosarul fost înaintat la instanța de judecată competentă, solicitând schimbarea măsurii arestului cu o altă măsură. Peste câteva ore, sentința femeii a fost schimbată. Tânăra a fost eliberată din detenție, însă a primit interdicția de a părăsi localitatea până la pronunțarea deciziei de către Curtea de Apel, care urmează să se expună asupra apelului declarat de avocatul femeii. Este de menționat faptul că, între timp, președintele parlamentului le-a mulțumit colegilor de la Ministerul Justiției pentru intervenția legală în această cauză, pentru ca femeia să rămână alături de copiii acesteia și să-și execute sentința la domiciliu.

Continuitatea constatării aceluiași încălcări demonstrează faptul că violența împotriva femeilor este o problemă sistemică în Republica Moldova și nu ar trebui să fie considerată un caz excepțional. Deși au fost luate măsuri în vederea combaterii violenței în familie, precum adoptarea Legii nr. 45 din data de 01 martie 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, modificările aduse la Codul de Procedură Civilă evidențiază mesajul că lupta cu violența trebuie să depășească cadrul formal. Violența împotriva femeilor devine, sub acest aspect, una dintre cele mai grave forme ale manifestării atitudinilor discriminatorii, deoarece atentează la integritatea fizică și psihică a femeilor. În contextul promovării principiului egalității și nediscriminării, asemenea manifestări sunt inadmisibile și intolerabile, și sunt necesare eforturi imense pentru a sensibiliza populația în ceea ce privește conceptul de egalitate și nediscriminare.

Raportat la acest capitol, este necesară evidențierea rolului major pe care îl au judecătorii și procurorii în aplicarea corectă a legii în domeniul egalității de gen, în special în raporturile de drept penal. În cazurile în care legislația nu este sensibilă la gen, în scopul aplicării acțiunilor procedurale eficiente, precum și al emiterii de hotărâri judecătorești compatibile cu standardele internaționale și regionale privind egalitatea de gen, inclusiv accesul femeilor la justiție, pot fi formulate următoarele recomandări pentru principalii actori ai actului de justiție:

- să fie conștienți de stereotipurile de gen în cazul violenței în familie,
- să fie conștienți de prevalența fenomenului violenței domestice,
- să dea dovadă de sensibilitate atunci când discută cu victimele și când se ocupă de cauza respectivă. Această ultimă recomandare nu afectează imparțialitatea instanței; dimpotrivă, îi permite să țină cont de toate aspectele, starea de spirit a victimei și legăturile/dependența specifică față de făptuitor etc.

În cazurile constatate de violență împotriva femeilor (inclusiv împotriva copiilor), este absolut necesar ca, în cadrul procedurilor penale, toate acțiunile organelor de aplicare a legii și ale instanțelor de judecată să fie eficiente. În consecință, aplicarea măsurilor de protecție trebuie să ofere o protecție reală victimelor. Atunci când răspunderea contravențională a făptuitorului nu produce niciun efect asupra comportamentului acestuia, organul de aplicare a legii îl va trage la răspundere pe făptuitor pentru infracțiune.

În plus, este recomandat ca organele de aplicare a legii să informeze victima faptelor de violență cu privire la căile de atac prevăzute în legislație, pentru a căuta mijloace de reparare a prejudiciului suferit în urma actelor de violență.

3.2. Accesul femeilor la justiție în contextul dreptului familiei

În opinia a 49 % dintre bărbați, legile referitoare la divorț și separare favorizează femeile. Persoanele cu un nivel de studii mai înalt și venituri mai mari, consideră deseori că legile sunt echitabile. 42 % dintre femei au semnalat că legile de divorț nu favorizează pe nimeni. 57,4 % dintre bărbați și 49 % dintre femei susțin că, într-un proces de divorț, femeia are șanse mai mari să obțină custodia copilului. În ceea ce privește legile care stabilesc pensia alimentară, în caz de divorț, 47,3 % dintre bărbați și 60,6 % dintre femei susțin că acestea sunt atât pentru bărbați, cât și pentru femei.⁴³

În practica judiciară a instanțelor naționale de judecată, în majoritatea cazurilor de divorț al părinților, copiii rămân cu mama. În acest context, este imperios ca soluția adoptată de instanță să aibă la bază o argumentare obiectivă și rezonabilă. Din păcate, există cazuri de tratament diferențiat asociat cu multiple forme de discriminare. Acesta este și cazul unei mame lesbiene care a fost supusă actelor de violență și hărțuire din partea fostului soț al acesteia. După ce aceasta a intentat divorț și a recunoscut că este lesbiană, tatăl copilului i-a interzis să-și vadă fetița în vârstă de 7 ani. Înfuriat, soțul femeii le-a spus părinților și profesorilor de la școala unde învăța copilul celor doi că mama fetei este lesbiană și imorală. Instanța de judecată a examinat

---

⁴³ Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova: În baza metodologiei IMAGES / Diana Cheianu-Andrei, Iurie Perevoznic, Angelina Zaporozjan-Pirgari; Centrul de Drept al Femeilor, Centrul de Investigații și Consultanță „SocioPolis” – Chișinău: 2015.

cauza și a obligat inculpatul să aducă dovezi care să ateste că nu există motive de discriminare bazată pe orientarea sexuală. Deși în instanța de judecată femeia a obținut ordinul de protecție ca victimă a violenței în familie, instanța, fără să motiveze hotărârea, a decis ca fata să rămână cu tatăl ei. Curtea de Apel a respins apelul femeii. În cele din urmă, Curtea Supremă de Justiție a hotărât să acorde mamei custodia copilului. Este de notat faptul că, în această cauză, Curtea Supremă de Justiție, în timpul stabilirii custodiei copilului, a emis o judecată care a fost inspirată de prevederile Convenției cu privire la drepturile copilului, evitând orice polemici și calificări atribuite unei persoane pe criteriu de orientare sexuală:

„Conform art. 38 alin. (2) litera d) din Codul familiei, dacă nu se ajunge la un acord între soți sau dacă este dovedit că acordul afectează drepturile și interesele minorilor sau ale unuia dintre soți, instanța de judecată este obligată să stabilească părintele cu care va locui copilul după divorț. Conform art. 63 din Codul familiei, când părinții locuiesc separat, domiciliul copilului în vârstă de până la 14 ani va fi determinat pe baza acordului dintre părinți. Dacă nu se ajunge la un astfel de acord, domiciliul minorului este stabilit de instanța de judecată, luând în considerare interesele și opinia copilului (dacă acesta este în vârstă de 10 ani). Prin urmare, instanța de judecată va avea în vedere legătura afectivă a copilului cu fiecare dintre părinți și cu frații și surorile, vârsta copilului, calitățile morale ale părinților, relațiile dintre părinte și copil, posibilitățile părinților de a asigura un mediu adecvat pentru educația și dezvoltarea copilului (locul de muncă, regimul de lucru, condițiile de trai etc.). La stabilirea domiciliului minorului, instanța de judecată va solicita opinia autorității tutelare din zona în care se află domiciliul fiecăruia dintre părinți. Principiul interesului suprem al copilului este mesajul fundamental al Convenției cu privire la drepturile copilului, care a intrat în vigoare în Republica Moldova la 25 februarie 1993, iar implementarea acesteia este o obligație de mare importanță pentru statele membre care au ratificat-o. Conform art. 3, alin. (1) al Convenției internaționale cu privire la drepturile copilului, în toate acțiunile ce vizează copii, întreprinse de instituții de asistență socială publice sau private, instanțe judecătorești, autorități administrative sau organe legislative, interesele copilului vor prevala.”

În astfel de circumstanțe, când este invocat accesul liber al femeilor la justiție, asociat cu multiple forme de discriminare, diligența instanței de judecată se va reflecta prin:

- Prevenirea și eliminarea stereotipurilor de gen;
- Transferul sarcinii probațiunii în responsabilitatea inculpatului;
- Menționarea tratatelor internaționale privind nediscriminarea în textul hotărârii, ceea ce va conferi plus valoare actului juridic.

Este esențială evidențierea faptului că stereotipurile de gen afectează de asemenea și bărbații. Stereotipurile conform cărora mamele sunt mai potrivite ca părinți ar trebui să fie contestate de instanțe, iar acordarea custodiei copilului ar trebui să fie bazată pe interesul copilului și pe toate faptele, excluzând stereotipurile. De cealaltă parte, stereotipul conform căruia un bărbat care abuzează o femeie poate totuși să fie un tată bun pentru copii ar trebui să fie de asemenea contestat.

3.3. Accesul femeilor la justiție în contextul dreptului muncii

*Codul muncii al Republicii Moldova*⁴⁴ conține multiple garanții pentru asigurarea egalității și nediscriminării, inclusiv pe criteriu de sex, în câmpul muncii. Astfel, legiuitorul a avut grijă să stipuleze principiile fundamentale inerente exercitării dreptului la muncă (interzicerea discriminării în domeniul raporturilor de muncă, egalitatea în drepturi și posibilități, asigurarea dreptului angajaților la apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale în perioada activității de muncă (art. 5)), explicând ulterior conținutul principiului interzicerii discriminării la locul de muncă (art. 8):

(1) În cadrul raporturilor de muncă acționează principiul egalității în drepturi a tuturor salariaților. Orice discriminare, directă sau indirectă, a salariatului pe criterii de sex, vârstă, rasă,

⁴⁴ Codul muncii al Republicii Moldova, adoptat la 28 martie 2003, Monitorul Oficial nr. 159-162, 29 iulie 2003

culoare a pielii, etnie, religie, opțiune politică, origine socială, domiciliu, dizabilitate, infectare cu HIV/SIDA, apartenență sau activitate sindicală, precum și pe alte criterii nelegate de calitățile sale profesionale, este interzisă.

(2) Nu constituie discriminare stabilirea unor diferențieri, excepții, preferințe sau drepturi ale salariaților, care sînt determinate de cerințele specifice unei munci, stabilite de legislația în vigoare, sau de grija deosebită a statului față de persoanele care necesită o protecție socială și juridică sporită.

Principiul mai sus menționat este regăsit în mai multe dispoziții ale Codului muncii:

- în temeiul art. 10 al Codului muncii, angajatorul este obligat să asigure egalitatea de șanse și de tratament tuturor persoanelor la angajare potrivit profesiei, la orientarea și formarea profesională, la promovarea în serviciu, fără niciun fel de discriminare.

- la stabilirea și achitarea salariului nu se admite nicio discriminare pe criterii de sex, vîrstă, dizabilitate, origine socială, situație familială, etnie, rasă sau naționalitate, opțiuni politice sau convingeri religioase, apartenență sau activitate sindicală (art. 128).

- regulamentul intern al unității trebuie să respecte principiul nediscriminării, eliminării hărțuirii sexuale și a oricărei forme de lezare a demnității la locul de muncă (art. 199).

- angajatorul este obligat să compenseze integral orice prejudiciu material și moral cauzat angajatului în legătură cu îndeplinirea de către acesta a obligațiilor de muncă, ca rezultat al discriminării angajatului la locul de muncă sau ca rezultat al privării ilegale de posibilitatea de a munci, dacă prezentul cod sau alte acte normative nu prevăd altfel (art. 329).

- la depistarea în unități a cazurilor de discriminare bazată pe criteriul de sex și a condițiilor ce le favorizează, sindicatele trebuie să înainteze recomandări concrete privind eliminarea acestora către conducătorii acestor unități, către autoritățile publice (art. 386).

Prevederile Codului muncii au fost completate prin *Strategia națională privind politicile de ocupare a forței de muncă pentru anii 2007-2015*⁴⁵, care are drept obiectiv prevenirea și eliminarea de pe piața muncii a tuturor formelor de discriminare (pe criteriu de sex, vîrstă, naționalitate etc.), reducerea decalajelor salariale asociate cu aceste discriminări, promovarea, prin intermediul pieței forței de muncă, a integrării persoanelor defavorizate din diferite cauze sau supuse riscului de excludere socială și stabilește, în calitate de direcții de politici: extinderea rețelei de centre comunitare sau regionale de consiliere și orientare profesională pentru tinerii și femeile care, după o anumită perioadă de absență motivată de concediu parental, revin pe piața forței de muncă și au dreptul să urmeze cursuri gratuite de formare profesională, precum și a categoriilor de persoane dezavantajate; reexaminarea legislației în vigoare în vederea anulării actelor care facilitează (sau interzic) accesul femeilor la muncă în anumite sectoare ale economiei și la însușirea anumitor profesii (meserii); încurajarea promovării femeilor pe posturi de conducere în sectorul privat și în cel public, asigurarea monitorizării publice a egalității șanselor, extinderea tipurilor de funcții care pot fi ocupate de către femei și nivelarea integrală a decalajului salarial; sprijinirea integrării forței de muncă feminine prin furnizarea de servicii de îngrijire a copiilor și a altor persoane dependente, încurajarea divizării responsabilității profesionale și familiale între femei și bărbați, facilitarea reintegrării profesionale după concediile de maternitate; nivelarea treptată a vârstei de pensionare stabilite pentru bărbați și pentru femei.

Printre rezultatele scontate indicate în Strategie se numără: nivelarea continuă a decalajului salarial dintre femei și bărbați, avansarea profesională mai eficientă a femeilor.

În 2009, Guvernul a aprobat *Programul național de asigurare a egalității de gen pentru anii 2010-2015*⁴⁶, menit să asigure promovarea și integrarea egalității de gen în sfera ocupării forței de muncă și migrației forței de muncă, sfera procesului bugetar, a participării femeilor în

⁴⁵ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 605 din data de 31 mai 2007 pentru aprobarea Strategiei naționale privind politicile de ocupare a forței de muncă pentru anii 2007-2015, Monitorul Oficial nr. 82-85, 15 iunie 2007

⁴⁶ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 933 din data de 31 decembrie 2009 cu privire la aprobarea Programului național de asigurare a egalității de gen pentru anii 2010-2015, Monitorul Oficial nr. 5-7 din data de 19 ianuarie 2010

procesul decizional, a protecției sociale și familiei, sectorul sănătății, sfera educației, a violenței și a traficului de ființe umane, crescând nivelul de conștientizare publică. Cu toate acestea, implementarea acțiunilor prevăzute în cele două Planuri de acțiune pe termen mediu a expirat la finele anului 2015. În acest context, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei urmează să elaboreze un nou program, în cadrul căruia se va ține cont de gradul de implementare a acțiunilor prevăzute, de rezultatele atinse raportate la obiectivele scontate, precum și de problemele care continuă să constituie provocări în calea realizării egalității de gen.

Evident, cadrul normativ național pentru combaterea discriminării pe criteriu de gen ar părea incomplet și prin aceasta, imperfect, dacă legiuitorul nu ar fi prevăzut mecanisme de reprimare a conduitei contrare principiilor nediscriminării și egalității. În acest context, în funcție de gravitatea abaterii de la conduita prevăzută de lege, au fost elaborate un set de reguli juridice care contribuie, în ultimă instanță, la reprimarea comportamentului deviant și la despăgubirea persoanelor care au suferit de pe urma acestuia.

Cu toate acestea, segregarea profesională a femeilor persistă încă și este demonstrată existența modelelor de ocupare diferențiate pe genuri, ceea ce determină disparitățile între venituri, chiar dacă principiul remunerării egale pentru munci de valoare egală este consacrat juridic. Astăzi, discrepanțele dintre genuri încă persistă, perpetuând rolurile tradiționale ale bărbaților, în timp ce femeile sunt limitate în posibilitatea de a-și exercita drepturile fundamentale sau de a-și dezvolta potențialul profesional și personal. Femeile sunt cel mai frecvent victime ale discriminării la angajare și sunt, de asemenea, puse în situația dificilă de a împăca viața privată, familială și cea profesională.

Pentru a exemplifica practic cele mai sus menționate, invocăm deciziile Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității. Deciziile⁴⁷ vizează anunțurile pentru angajare care sunt formulate într-o manieră ce limitează sau exclude din start anumite categorii de persoane. În prima cauză, reclamantul a invocat faptul că un anunț plasat pe o pagină web i-a limitat dreptul la angajare, fiind prevăzute criterii de sex și vârstă pentru selectarea candidaților care îl exclud pe acesta, deși aceste cerințe nu sunt cerințe ocupaționale esențiale și determinante pentru funcția vacantă. Cea de-a doua cauză a fost inițiată din oficiu. Consiliul a inițiat, din oficiu, examinarea situației per ansamblu a tuturor anunțurilor de angajare. În ambele cauze, Consiliul a explicat diferența dintre un anunț discriminatoriu și cerință esențială profesională și determinantă. Astfel, s-a atras atenția asupra faptului că întotdeauna există un exercițiu delicat de echilibru între necesitatea de a proteja împotriva discriminării și necesitatea asigurării nevoilor profesionale reale, autentice și legitime. Atunci când angajatorii plasează un anunț, este important ca aceștia să demonstreze, de fiecare dată, proporționalitatea cerințelor cu natura și contextul muncii. Cu alte cuvinte, angajatorii pot aplica în mod legal tratament diferențiat pe baza unor caracteristici personale doar în circumstanțe limitate, când acestea sunt esențiale pentru locul de muncă.

În special, inserarea cerinței cu privire la sexul candidatului în anunțul de angajare poate fi apreciată drept una discriminatorie, în afară de situația în care anumite locuri de muncă presupun activități unde apartenența la un anumit sex este un aspect cu adevărat relevant. Restricția în cauză se justifică doar atunci când vizează anumite activități specifice care ar trebui executate numai de candidații de sex masculin sau feminin. Conform Legii nr. 5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați:

Nu se consideră discriminatorii:

- a) măsurile de asigurare a unor condiții speciale femeii în perioada sarcinii, lăuziei și alăptării;
- b) o diferență de tratament bazată pe o caracteristică legată de sex din motive care se referă la natura activității profesionale speciale, în cazul în care o asemenea caracteristică reprezintă o cerință profesională reală și determinată, cu condiția că obiectivul este legitim, iar cerința este proporțională;

---

⁴⁷ Hotărâri în cauzele 041/13 și 050/14. Disponibile online: www.egalitate.md (accesat pe 16 noiembrie 2015)

c) anunțurile speciale de angajare a persoanelor de un anumit sex la locurile de muncă care se referă la natura activității profesionale speciale, în cazul în care o asemenea caracteristică legată de sex reprezintă o cerință profesională reală și determinată, cu condiția că obiectivul este legitim, iar cerința este proporțională;

d) acțiunile afirmative.

Într-o altă cauză⁴⁸, reclamanta a invocat că angajatorul acesteia, o companie aeriană, încheie cu însoțitoarele de bord contracte individuale de muncă pe termen de un an de zile, prelungind de fiecare dată contractul la începutul anului următor pe termen de încă un an. De asemenea, ea susține că a fost discriminată de angajatorul său, atunci când acesta a încetat relațiile de muncă cu ea, aparent pe motiv că expirase termenul contractului, dar în realitate din cauza gravidității acesteia. În decizia emisă la 19 iunie 2014⁴⁹, Consiliul a constatat că inserarea de către angajator a clauzei contractuale cu privire la termenul determinat al contractului este ilegală, deoarece caracterul muncii prestate în cadrul companiei respective nu se încadrează în nicio situație legală care ar permite încheierea contractului de muncă pe termen determinat. Astfel, Consiliul a constatat că încheierea contractelor de muncă pe un termen determinat în cazurile nepermise de legislația muncii creează premisa discriminării angajaților pe orice criteriu protejat de legislație, și anume sexul și maternitatea. În speță, Consiliul a constatat că faptele expuse au constituit discriminare în câmpul muncii pe criteriu de maternitate și sex.

În raport cu aceleași fapte, femeia a înaintat o somație în instanța de judecată, invocând discriminarea. În baza deciziei instanței de judecată, din 10 septembrie 2013, femeia a fost reprimată la locul de muncă. După trei zile, pe 13 septembrie 2013, femeia a fost concediată din nou, deoarece „a fost absentă de la locul de muncă și nu și-a îndeplinit îndatoririle”. Femeia a fost absentă pe 11 și 12 septembrie. Din moment ce femeia nu a fost înștiințată că a fost reangajată, aceasta nu s-a prezentat la locul de muncă. Fosta angajată a luat din nou măsuri legale și a dovedit că angajatorul nu a luat în considerare prevederile Codului Muncii, care prevăd că ordinul de angajare (decret, decizie, ordonanță) trebuie comunicat salariatului (care trebuie să îl semneze) în termen de trei zile lucrătoare de la data semnării contractului individual de muncă de către părțile implicate.

Prin urmare, pe 12 decembrie 2013, instanța de judecată a decis anularea ordinului de concediere. După două zile, compania de zbor a reprimat femeia la locul de muncă, fără să o înștiințeze. În consecință, pe 18 decembrie 2013, aceasta a fost concediată din nou, pentru același motiv: absență de la locul de muncă. Cele două ordine de concediere de pe 13 septembrie și 18 decembrie sunt absolut identice. Femeia a trebuit să-și apere din nou drepturile în instanță. Deși aceasta a câștigat procesul la Curtea Supremă de Justiție, compania de zbor contestă în mod repetat deciziile instanței naționale, iar femeia este nevoită să se prezinte în fața instanței și să angajeze un avocat.

4. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind drepturile femeii în spețele contra Republicii Moldova

La acest capitol, estimăm că este util să expunem jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) în cauzele împotriva Republicii Moldova, în care CtEDO a avut ocazia să se pronunțe pe marginea violenței împotriva femeilor. În toate spețele, Curtea a constatat nerespectarea prevederilor articolului 3 (interzicerea torturii) și selectiv nerespectarea articolului 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie), sau a articolului 14 (interzicerea discriminării) combinat cu articolul 3. (Anexa 2)

Prima hotărâre privind Republica Moldova în care Curtea a examinat problema violenței în familie ca formă a discriminării bazate pe criteriul de sex este cea pronunțată în cauza *Eremia*

⁴⁸ Cauza 105/14, inițiată la plângerea dnei S.T. și dnei A.E. privind pretinsa discriminare pe criteriul de maternitate în ceea ce privește exercitarea dreptului la muncă

⁴⁹ Disponibilă online: http://egalitate.md/media/files/files/decizie_105_14_5488439.pdf. (accesat pe 16 noiembrie 2015)

*c. Republicii Moldova*⁵⁰. Cauza vizează o plângere înaintată de reclamante - mama și cele două fiice ale acesteia - în care acestea invocă încălcarea drepturilor prevăzute de Convenție prin omisiunea autorităților moldovenești de a întreprinde măsurile necesare pentru a le proteja de comportamentul violent și abuziv al soțului, respectiv, tatălui acestora – un ofițer de poliție. În special, reclamantele s-au plâns că autoritățile au omis să întreprindă acțiuni adecvate cu scopul de a preveni violența în familie, ocrotirea față de efectele acesteia, examinarea plângerilor și pedepsirea făptuitorului. Acestea au susținut că violența a fost bazată pe gen și a condus la discriminare ce contravine art. 14 din Convenție.

Analizând în speță modul în care autoritățile au instrumentat cazul, în special cunoștința autorităților despre pericolul violenței domestice ulterioare și neaplicarea de măsuri eficiente împotriva făptuitorului, Curtea a constatat că statul a omis să-și îndeplinească obligațiile sale pozitive în temeiul articolului 3 din Convenție și că a existat, prin urmare, o violare a acestei prevederi în privința primei reclamante.

În ceea ce privește plângerea cu privire la pretinsa discriminare pe criteriu de gen, Curtea s-a referit la constatările sale, conform cărora prima reclamantă a fost supusă violenței din partea soțului său de mai multe ori și autoritățile erau conștiente de acest lucru. Totodată, Curtea a observat că, suferind în mod repetat acte de violență, prima reclamantă a solicitat examinarea urgentă a cererii sale de divorț. Cu toate acestea, judecătorul, aparent a refuzat s-o examineze urgent, iar președintele instanței naționale nu a întreprins nicio acțiune la plângerea oficială depusă în acest sens. În plus, prima reclamantă a fost chemată la Comisariatul local de poliție și a fost convinsă să-și retragă plângerea împotriva agresorului. Mai mult, plângerea avocatului acesteia cu privire la acest fapt a fost lăsată aparent fără niciun răspuns. De asemenea, este evident că Direcția de Asistență Socială și Protecția Familiei din Călărași a omis să execute ordonanța de protecție în numele reclamantei până la 15 martie 2011 și, după cum se pretinde, ar fi insultat-o în mod repetat pe reclamantă prin sugestia de reconciliere, deoarece oricum „ea nu era nici prima, nici ultima femeie bătută de soțul său”⁵¹. În cele din urmă, recunoscând că și-a bătut soția, agresorul a fost, în principiu, scutit de orice responsabilitate, ca urmare a ordonanței procurorului cu privire la suspendarea condiționată a procedurilor.

În opinia Curții, combinarea factorilor menționați demonstrează clar că acțiunile autorităților nu au fost doar o simplă omisiune sau tergiversare a cauzei privind violența împotriva reclamantei, ci au condus la tolerarea repetată a violenței și au reflectat o atitudine discriminatorie față de prima reclamantă ca femeie.

Astfel, în circumstanțele specifice ale cauzei examinate, Curtea a constatat că a existat o violare a articolului 14, coroborat cu articolul 3 din Convenție, în privința primei reclamante. Pronunțându-se în mod echitabil, Curtea a acordat reclamantelor suma de 15 000 EUR pentru prejudiciul moral și 2 150 EUR cu titlu de costuri și cheltuieli.

Această cauză ilustrează dificultățile pe care le întâmpină victimele violenței în familie în apărarea drepturilor acestora și obținerea protecției și căilor de atac. Acesta include mai multe elemente recurente în cauzele de violență în familie. Spre exemplu, lipsa măsurilor de protecție efective, decizia de a nu pune sub acuzare făptuitorul, instrumentarea cazului ca și cum ar fi o chestiune privată și descurajarea femeii de la înaintarea unei plângeri, aplicând stereotipuri de gen (această atitudine subminează încrederea victimelor în sistemul de justiție și le descurajează de la apărarea propriilor drepturi).

În cauza *B. c. Republicii Moldova*⁵² reclamanta s-a plâns de faptul că a fost supusă actelor de violență de către fostul soț, însă autoritățile statului nu au întreprins toate măsurile necesare în vederea stopării și prevenirii unor situații similare. În speță, în ianuarie 2007, reclamanta a divorțat, însă a continuat să locuiască împreună cu fostul soț în același apartament, fiind insultată și maltrată periodic de acesta, fapt confirmat prin șapte rapoarte de examinare

⁵⁰ Hotărârea CEDO din data de 28 mai 2013. În baza de date HUDOC. [on-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-127742>. (accesat pe 10 noiembrie 2015)

⁵¹ Hotărârea mai sus menționată, alin. (87).

⁵² B. c. Republicii Moldova, hotărâre din data de 16 iulie 13.

medico-legală întocmite în perioada septembrie 2007 - ianuarie 2008, care au atestat vătămări corporale ușoare suferite de reclamantă, „ca urmare a acțiunii traumatizante a unor obiecte dure, contondente, cu suprafață limitată”. În perioada aprilie 2007 - aprilie 2008, instanțele judecătorești au pronunțat șase decizii cu privire la aplicarea sancțiunilor contravenționale în legătură cu bătăile menționate. În două din aceste cauze, instanța a decis încetarea procedurilor administrative. În celelalte patru cauze, instanțele judecătorești l-au amendat pe fostul soț pentru insultarea și vătămarea corporală a reclamantei. Amenzile variau între 140-300 MDL. Amenzile au fost plătite integral.

În anul 2008, reclamanta a intentat o acțiune civilă împotriva fostului soț, solicitând evacuarea acestuia din apartament. Femeia a invocat comportamentul violent al acestuia. Pe 23 iunie 2008, Judecătoria Centru a municipiului Chișinău a admis cererea reclamantei. Instanța de judecată a constatat că fostul soț a avut un comportament violent față de prima reclamantă și a insultat-o în prezența copiilor celor doi, fapt confirmat prin rapoartele de examinare medico-legală și deciziile instanțelor judecătorești. Pe 30 octombrie 2008, Curtea de Apel Chișinău a menținut această hotărâre. Suplimentar probelor pe care s-a bazat instanța de judecată de fond, Curtea de Apel Chișinău i-a audiat pe cei doi copii, care au confirmat depoziția mamei lor și au solicitat evacuarea tatălui din apartament. Pe 20 mai 2009, Curtea Supremă de Justiție a casat hotărârile instanțelor judecătorești inferioare și a pronunțat o nouă hotărâre, prin care a respins pretențiile primei reclamante și a admis cererea fostului soț. Curtea Supremă de Justiție a considerat ca fiind eronate concluziile instanțelor judecătorești inferioare privind maltratarea primei reclamante în mod sistematic. Instanța de judecată a constatat că o cauză administrativă, în care fostul soț a fost învinuit de violență împotriva primei reclamante, a fost clasată din motivul împăcării părților, în timp ce alta a fost clasată din cauza expirării termenului de prescripție pentru aplicarea amenzii. În una dintre cele patru decizii a fost menționat că însăși reclamanta l-a provocat pe fostul soț. În alte trei decizii nu a fost constatat comportamentul violent sistematic al fostului soț. Mai mult, nu s-a demonstrat că acesta era dependent de alcool sau droguri. Potrivit unui certificat eliberat de Asociația proprietarilor locuințelor privatizate, fostul soț nu era cunoscut că ar fi provocat conflicte. În plus, acesta i-a propus primei reclamante să privatizeze apartamentul și să-l vândă, astfel încât să poată cumpăra apartamente separate, însă prima reclamantă a refuzat. De asemenea, instanța de judecată a constatat că ambele părți ar putea să locuiască în continuare în același apartament. Decizia este irevocabilă.

După pronunțarea deciziei Curții Supreme de Justiție, fostul soț a continuat să se comporte violent față de reclamantă, insultând-o și încercând să o violeze. Pe 2 septembrie 2011, Judecătoria Centru a municipiului Chișinău a emis un ordin de protecție, valabil timp de trei luni, cu admiterea parțială a cererii, impunându-i fostului soț să stea la o distanță de 200 m față de prima reclamantă, să nu o contacteze și să nu viziteze locul de muncă al acesteia. Instanța de judecată a refuzat să dispună evacuarea temporară a fostului soț din apartament, deoarece nu fost probat faptul că a aplicat violențe fizice și/sau psihice față de copii. În mod similar, a fost stabilit că acesta nu dispune de un alt spațiu locativ. Hotărârea fiind atacată cu recurs, acesta a fost respins de Curtea de Apel Chișinău din aceleași motive care au fost invocate de către instanța de judecată de fond. Această decizie este irevocabilă.

În fața Curții Europene a Drepturilor Omului, reclamanta a invocat faptul că autoritățile naționale au omis să dispună evacuarea agresorului și au considerat că, de fapt, dreptul acestuia la proprietate a fost prioritar dreptului femeii de a nu fi supusă unor rele tratamente. Mai mult decât atât, deși instanțele judecătorești au constatat că fostul soț a comis acte de violență asupra reclamantei, acestea au aplicat sancțiuni nesemnificative care nu au avut nici un efect asupra comportamentului acestuia.

Cu titlu de principii generale aplicabile cauzelor în temeiul articolului 3, CtEDO a reiterat că articolul 1 din Convenție, coroborat cu articolul 3, impune statelor anumite obligații pozitive pentru a asigura că persoanele aflate sub jurisdicția acestora sunt protejate împotriva tuturor formelor de rele tratamente, interzise în temeiul articolului 3, inclusiv dacă un astfel de tratament este administrat de persoane particulare. Această obligație trebuie să includă protecția eficientă a

unei/unor persoane identificate împotriva faptelor ilegale ale unui terț, precum și măsuri rezonabile pentru a preveni maltratarea de care autoritățile au avut sau trebuiau să aibă cunoștință. Pentru ca o investigație să fie apreciată ca „efectivă”, aceasta trebuie, în principiu, să fie capabilă să conducă la stabilirea circumstanțelor cauzei și la identificarea și pedepsirea celor responsabili. Aceasta nu reprezintă o obligație de rezultat, ci una de mijloace.

Cu referire la acuzațiile reclamantei, Curtea a constatat următoarele:

- autoritățile naționale, în special organele de poliție și instanțele judecătorești, nu au rămas în totalitate pasive, fiind realizate examinări medico-legale și fiind inițiată o investigație penală. Totuși, niciuna dintre aceste măsuri nu a fost suficientă pentru a-l împiedica pe agresor să comită ulterior acte de violență. În special, amenzile aplicate au fost mici și nu au avut vreun efect intimidant.

- autoritățile nu au analizat gravitatea și numărul agresiunilor la care a fost supusă reclamanta și importanța primei acuzații de viol, care cerea continuarea urmăririi penale, chiar dacă reclamanta și-a retras plângerea.

- continuarea conviețuirii cu agresorul acesteia în propriul apartament a supus reclamanta unui sentiment constant de teamă de eventuale rele tratamente, având în vedere numărul de agresiuni anterioare. Această teamă a fost suficient de acută cât să provoace suferință și anxietate reclamantei, constituind un tratament inuman în sensul articolului 3 din Convenție.

În ceea ce privește pretinsa încălcare a dreptului la viață privată, prin faptul că reclamanta a fost constrânsă să-și abandoneze casa, chiar dacă, la fel ca și fostul soț, aceasta nu avea un alt spațiu locativ, CtEDO a constatat că integritatea fizică și morală a reclamantei, ce constituie obiectul conceptului de viață privată, a fost afectată prin abuzuri periodice. Aceasta ar fi trebuit să provoace autoritățile să acționeze, în virtutea obligațiilor pozitive ale acestora, impuse în temeiul articolului 8 din Convenție.

Pe 20 mai 2009, Curtea Supremă de Justiție, casând deciziile instanțelor judecătorești inferioare, nu a considerat cele șase cauze administrative în privința fostului soț ca fiind probe suficiente ce demonstau cu certitudine comportamentul violent al acestuia. În procesul civil din 2011, instanțele judecătorești au făcut o simplă trimitere la decizia din 20 mai 2009 pentru a confirma dreptul fostului soț de a nu fi evacuat din apartament, fără a lua în considerare actele de violență comise ulterior de acesta în 2010 și 2011. Instanțele judecătorești nici nu au încercat să aprecieze dacă dreptul fostului soț de a utiliza apartamentul încălca într-o anumită măsură drepturile primei reclamante garantate de prevederile articolului 8 din Convenție. Astfel, autoritățile naționale nu au respectat obligațiile lor pozitive în temeiul articolului 8 din Convenție. Acestea nu au reușit să mențină un echilibru just între drepturile implicate și efectiv au constrâns prima reclamantă la un risc continuu de a fi supusă actelor de violență sau să-și abandoneze casa.

Pronunțându-se în mod echitabil, Curtea a acordat reclamantei suma de 15 000 EUR pentru prejudiciul moral și 3 000 EUR cu titlu de costuri și cheltuieli.

Curtea a constatat aceleași practici discriminatorii pe criteriu de sex și în cauzele *Mudric contra Republicii Moldova*⁵³, *T.M. și C.M. contra Republicii Moldova*⁵⁴. Astfel, în toate cauzele menționate, Curtea a constatat încălcări ale articolului 14 din Convenție coroborat cu articolele 3 și 8, pe motiv că autoritățile au manifestat o atitudine discriminatorie și au omis să aplice legislația națională adoptată cu scopul de a acorda protecție împotriva violenței în familie, urmare a ideilor preconceptuate referitoare la rolul femeilor în familie.

În cauza *N.A. c. Republicii Moldova*⁵⁵ reclamanta a fost victima unui viol în grup comis de câțiva adolescenți care s-au adunat într-un magazin abandonat pentru a sărbători o zi de

⁵³ Hotărârea CEDO din data de 16 octombrie 2013. În baza de date HUDOC. [on-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-139804>. (accesat pe 24 noiembrie 2015)

⁵⁴ Hotărârea CEDO din data de 28 ianuarie 2014. În baza de date HUDOC. [on-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882>. (accesat pe 24 noiembrie 2015)

⁵⁵ N. A. c. Republicii Moldova, hotărâre din data de 24 septembrie 13. <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/03/N.A.-RO.pdf>

naștere și pentru a consuma alcool. Cel mai în vârstă avea șaptesprezece ani la acel moment. Reclamanta avea treisprezece ani la momentul evenimentelor. Deși mama reclamantei a depus o plângere în legătură cu violul fiicei acesteia la procuratura Buiucani pe 4 septembrie 1997, violul fiind confirmat prin concluziile expertizei medico-legale, abia prin sentința din 2 martie 2005, instanța i-a declarat pe cei cinci inculpați vinovați de comiterea violului în grup al unei persoane minore, stabilindu-le pedeapsa de 5 ani închisoare cu suspendare, cu posibilitatea de eliberare condiționată după 1 an. În plus, instanța a admis parțial acțiunea civilă înaintată de reclamantă și a dispus încasarea de la inculpați, în mod solidar și individual, a sumei de 10 000 MDL (aproximativ 620 EUR) și respectiv 1 500 MDL (aproximativ 93 EUR) cu titlu de prejudiciu moral și costuri și cheltuieli, în beneficiul reclamantei. Prin decizia Curții de Apel Chișinău, sentința instanței de fond a fost casată. Curtea Supremă de Justiție a respins ca inadmisibil recursul înaintat de către reclamantă.

Reclamanta a susținut în fața CtEDO că urmărirea penală efectuată în legătură cu plângerile despre violul acesteia nu a fost completă și că autoritățile statului n-au întreprins toate măsurile pentru a identifica toți agresorii. Aceasta a declarat că ea însăși a putut identifica doar șapte dintre persoanele care au participat la violul său, însă autoritățile s-au limitat la a urmări penal doar acele șapte persoane. În plus, fata a menționat că doar cinci din aceste persoane au fost aduse în fața justiției, celelalte două au scăpat de urmărirea penală. De asemenea, reclamanta a regretat că n-a fost supusă unui examen psihologic de către organele de urmărire penală. Mai mult, aceasta a pretins că acuzațiile împotriva inculpaților au fost abandonate exclusiv din cauza unei erori de procedură comise de către organele de urmărire penală. În cele din urmă, aceasta a susținut că procuratura, omițând să înainteze un recurs împotriva deciziei pronunțate de către Curtea de Apel privind încetarea procedurilor penale în privința inculpaților, a acționat într-o manieră incompatibilă cu obligațiile pozitive ce se incumbă statului în conformitate cu articolul 3 din Convenție.

Cu referire la cele alegate de reclamantă, CtEDO a constatat următoarele:

- Articolul 3 din Convenție consacră una dintre valorile fundamentale ale societății democratice. Acest articol nu prevede nici o restricție, fiind astfel diferit de majoritatea prevederilor Convenției și, potrivit articolului 15 § 2 din Convenție, acesta nu permite nici o derogare;

- Statele au obligația pozitivă, inerentă articolului 3 din Convenție, de a adopta norme penale care să sancționeze real violul și de a le implementa prin intermediul unei investigații și urmăriri penale efective. Fără îndoială, aceasta nu reprezintă o obligație de rezultat, ci una de mijloace. Autoritățile trebuie să întreprindă măsurile rezonabile de care dispun pentru a obține probe cu privire la faptele în cauză, inclusiv declarația victimei, depozițiile martorilor, expertizele și certificatele medicale adecvate care să ofere o determinare completă și exactă a vătămarilor și să efectueze o analiză obiectivă a constatărilor medicale. În plus, pentru ca o investigație să fie considerată efectivă, este necesar ca aceasta să fie efectuată cu o celeritate și o diligență rezonabile. În acest sens, instanțele judecătorești naționale nu trebuie în niciun caz să tolereze ca vătămarile cauzate integrității fizice și morale a persoanelor să rămână nepedepsite. Acest lucru este indispensabil pentru a menține încrederea persoanelor în principiul legalității și a asigura aderarea acestora la statul de drept, precum și pentru a preveni orice aparență de încuviințare a acțiunilor ilegale sau de complicitate la comiterea acestora.

Printre faptele autorităților naționale care au dus la nerespectarea obligației pozitive de a realiza urmărirea penală efectivă în speță se numără:

- pentru a soluționa integral problema principală în speță, și anume determinarea persoanelor care au săvârșit violul, autoritățile nu au interogat persoanele care o cunoșteau pe reclamantă și pe suspecți și anume prietenii acestora, vecinii, profesorii și orice persoane în măsură să furnizeze indicii în privința credibilității depozițiilor părților și nu au purces la confruntarea tuturor persoanelor implicate;

- lipsa unei expertize psihologice;

- nicio acțiune nu a fost întreprinsă de către organele de aplicare a legii pentru a-l depista pe unul dintre violatori.

Prin urmare, Curtea, fără să decidă cu privire la răspunderea penală a presupușilor agresori, a considerat că investigația desfășurată în această speță, nu a fost conformă cu exigențele impuse statului de a investiga și de a sancționa faptele denunțate de către reclamantă. Prin urmare, au fost încălcate obligațiile pozitive care se impun statului pârât în temeiul articolului 3 din Convenție. În plus, reclamanta a susținut, în ultimele sale observații, că autoritățile naționale nu i-au respectat dreptul la viață privată. Curtea a respins această parte a cererii ca fiind tardivă.

Pronunțându-se în mod echitabil, Curtea a acordat reclamantei suma de 10 000 EUR pentru prejudiciul moral și 1 150 EUR cu titlu de costuri și cheltuieli.

5. Aspecte metodologice ale formării continue privind egalitatea de gen la Institutul Național al Justiției

Egalitatea de gen, ca un concept major al timpurilor noastre, este promovată prin intermediul legilor naționale și instrumentelor internaționale și trebuie să atragă după sine adaptarea unui comportament profesional la situațiile ce decurg din experiența judecătorilor și a procurorilor, în care accesul liber al femeilor la justiție este sau ar putea fi invocat. Acest lucru implică de asemenea respingerea stereotipurilor de gen și schimbarea mentalității. Singura posibilitate de a reuși acest lucru este prin difuzarea cunoștințelor cu privire la acest subiect, prin intermediul sesiunilor de formare continuă. Sesiunile de instruire devin productive atunci când conținutul teoretic este întrepătruns cu exercițiile practice, precum este descris în programul de instruire anexat (Anexa 1). Studiile de caz pot servi de asemenea ca instrumente utile.

Recomandăm luarea în considerare a următorului studiu de caz, din cadrul „Prevenirii și combaterii violenței domestice împotriva femeilor. O resursă de învățare pentru instruirea agenților de aplicare a legii și a ofițerilor din sectorul justiției”⁵⁶:

Ruxandra și Alexandru erau într-o relație de 3 ani la momentul acestui incident. Au existat incidente de violență în timpul relației, dar Ruxandra nu a raportat niciunul dintre aceste incidente la poliție. Aceasta nu le-a raportat pentru că Alexandru părea întotdeauna că are remușcări după fiecare incident. Acesta a afirmat că violența este cauzată de stresul de la locul de muncă și de faptul că Ruxandra îl „cicălește” întotdeauna cu privire la consumul de băuturi alcoolice și de droguri.

În ziua incidentului, Ruxandra îl sărbătorea pe Alexandru în oraș deoarece fusese ziua lui de naștere în timpul săptămânii. Aceștia au decis să meargă la un hotel pe durata sfârșitului de săptămână. Pe drum, Ruxandra i-a oferit lui Alexandru cardul ei bancar și codul PIN pentru a retrage niște bani pentru sfârșitul de săptămână.

Când au ajuns la hotel, Alexandru a început să fumeze cannabis. Atunci când Ruxandra s-a plâns, el a început să țipe la ea că era ziua lui și că putea să facă tot ce își dorește. Ruxandra a continuat să se certe cu el, iar Alexandru i-a dat un pumn în față, spărgându-i nasul. Administratorul hotelului a venit în camera acestora din cauza zgomotului. Acesta a văzut că Ruxandra era supărată și că nasul acesteia sângera. A întrebat-o ce s-a întâmplat, iar aceasta i-a spus că Alexandru i-a dat un pumn în față și i-a spart nasul. Administratorul i-a spus lui Alexandru că va suna la poliție, iar Alexandru i-a dat și acestuia un pumn în față, spărgându-i ochelarii și provocându-i leziuni deasupra ochiului stâng. Alexandru a fugit din cameră în timp ce administratorul suna la poliție.

Când a sosit echipajul de poliție, aceștia l-au căutat pe Alexandru în hotel și l-au găsit la bancomatul din holul hotelului. Acesta avea asupra lui cardul bancar al Ruxandrei, de pe care retrăsese 10 000 lei. Ofițerii de poliție i-au spus lui Alexandru ce au afirmat Ruxandra și administratorul. Acesta a recunoscut că i-a lovit pe Ruxandra și pe administrator. De asemenea, acesta a recunoscut că a luat bani din contul bancar al Ruxandrei. Alexandru a fost arestat de poliție și pus sub acuzare.

⁵⁶<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805970c1>

Când Alexandru a apărut în instanță, acesta a pledat nevinovat la toate acuzațiile.

Dvs. sunteți judecător/judecătoare în această cauză:

1) Trebuie să decideți cu privire la arestarea preventivă, la evacuarea agresorului din reședința comună și la păstrarea distanței față de victimă.

- Ce măsuri vi se par mai indicate?

2) S-a decis data ședinței de judecată. Procuratura a adus cinci martori: Ruxandra, administratorul hotelului, 2 ofițeri de poliție și un medic. Singurul martor al apărării este Alexandru. Cu toate acestea, în ultimul moment, Ruxandra refuză să participe la procedurile judiciare și să depună mărturie.

- Cum ați reacționa la refuzul victimei de a participa la proces?

- Ce ați putea să faceți pentru a facilita mărturia Ruxandrei la proces?

3) În cele din urmă, Ruxandra își schimbă părerea și, înainte de începerea procesului, procurorul depune o cerere pentru ca Ruxandra să poată depune mărturie în afara sălii de judecată.

- De ce informații aveți nevoie pentru a lua o decizie privind această cerere?

- Ce dovezi ați considera relevante în mod particular?

4) Ați auzit mărturii de la toți martorii și sunteți convins/ă că Alexandru a comis infracțiunile de care este acuzat. În vederea deciziei de condamnare și a stabilirii pedepsei:

- De ce informații ați avea nevoie de la procuror pentru a vă ajuta să pronunțați o sentință corespunzătoare?

- Ce factori ați lua în considerare în stabilirea pedepsei pentru Alexandru?

- Puteți să luați și alte măsuri suplimentare pe lângă stabilirea pedepsei pentru Alexandru?

În plus, pentru integrarea cunoștințelor dobândite, în ultima zi a seminarului, participanții vor fi rugați să identifice posibilele greșeli din conținutul unei hotărâri a instanței, pe care instructorul a depersonalizat-o și a modificat-o în avans.

Pentru a organiza cu succes sesiuni de instruire, se recomandă invitarea specialiștilor din alte domenii care se pot raporta la fenomenul violenței în familie prin prisma profesiei lor: psihologi, asistenți sociali, ofițeri de poliție etc. Caracterul divers al instruirii aduce o valoare adăugată conținutului seminarului.

6. Concluzii și recomandări:

În baza prevederilor legale menționate, putem concluziona că legiuitorul, deși nu interzice în majoritatea cazurilor discriminarea pe criteriu de gen, a adoptat un cadru legislativ adecvat care interzice discriminarea pe criteriu de sex. Acest lucru va permite ulterior, în cazul unei ratificări a Convenției cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței domestice⁵⁷, completarea criteriilor de discriminare cu cele bazate pe gen, fără să fie necesare tehnici legislative sofisticate de implementare a standardelor internaționale în legislația internă.

Pentru a rezuma, concluzionăm că Republica Moldova a întreprins, în ultimii ani, eforturi considerabile în vederea ajustării cadrului legal național în materie de drepturile omului în general, și în special în domeniul nediscriminării, la standardele internaționale privind nediscriminarea. Deși cadrul normativ național asigură, în principiu, un nivel de protecție împotriva discriminării pe criteriu de sex/gen care este corespunzător standardelor europene, acesta necesită un anumit grad de armonizare. Totodată, este necesar ca sistemul juridic național să încorporeze întregul set de standarde adoptate la nivel internațional, pentru a oferi protecție împotriva discriminării pe criteriu de gen la cel mai înalt nivel posibil. În acest context, se recomandă ratificarea Protocolului nr. 12 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care extinde protecția împotriva discriminării asigurată de Convenție.

---

⁵⁷<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046031c>

Ratificarea protocolului este un pas esențial spre integrarea europeană a Republicii Moldova. De reținut este și faptul că ratificarea Protocolului nr. 12 nu va determina în mod obligatoriu creșterea numărului de cereri la CEDO pentru a proba compatibilitatea cadrului legal național. Dimpotrivă, ratificarea acestui instrument regional va spori eficacitatea reglementărilor și normelor naționale existente și va consolida capacitățile instituționale ale structurilor special create în sensul asigurării unui tratament nediscriminatoriu. În consecință, ratificarea instrumentului internațional menționat mai sus va responsabiliza instanțele judecătorești inclusiv în ceea ce privește aplicarea conștiințioasă a standardelor asigurării accesului liber la justiție al femeilor.

Având scopul de a servi drept suport teoretic și practic în activitatea judecătorilor și procurorilor, în prezentul manual au fost analizate prevederi normative internaționale și naționale, precum și practica instanțelor jurisdicționale, din care se desprind următoarele concluzii:

1. Egalitatea de gen nu este cerută doar de standardele drepturilor omului; ci este și un promotor important al creșterii și dezvoltării economice.⁵⁸

2. Legislația Republicii Moldova în materie de prevenire și eliminare a discriminării pe criteriu de gen, fiind inspirată din valorile europene, poate fi considerată una progresivă. Cu toate acestea, cadrul normativ național este lacunar, lipsindu-i mecanisme viabile în special în lupta contra violenței în familie.

3. Pe sfere de activitate, putem menționa că femeile continuă să fie discriminate în viața politică, la angajare, la locul de muncă și în familie.

4. Violența împotriva femeilor, inclusiv violența în familie, este una din cele mai grave forme de încălcare a drepturilor omului pe criteriu de gen din Europa, și este încă ținută sub tăcere.⁵⁹

5. Din practica judiciară a Curții de la Strasbourg se desprinde ideea că imixtiunea autorităților în viața privată și viața de familie poate deveni necesară în vederea ocrotirii sănătății și drepturilor unei persoane sau a prevenirii acțiunilor ilegale în anumite circumstanțe. Faptele de violență în familie, spre exemplu, nu trebuie să fie considerate chestiuni private. În cele din urmă, statele trebuie să mențină și să aplice în practică un cadru legal adecvat, care acordă protecție împotriva acțiunilor de violență din partea persoanelor particulare.

Recomandări:

În acest context, estimăm ca fiind oportune și binevenite următoarele măsuri menite să sporească eficacitatea acțiunilor de combatere a stereotipurilor de gen pentru asigurarea egalității de gen și, respectiv, îmbunătățirea accesului femeilor la justiție:

1. organizarea de seminare de formare inițială și continuă pentru judecători și procurori, care vor avea drept obiective:

- explicarea conceptului de discriminare pe criteriu de gen;
- descrierea standardelor internaționale și europene relevante, inclusiv CEDAW și Convenția de la Istanbul;
- identificarea domeniilor vieții în care discriminarea femeilor este cel mai des întâlnită, dar și a drepturilor în exercitarea cărora persoanele sunt dezavantajate pe criteriu de gen;
- contestarea stereotipurilor de gen;
- analiza jurisprudenței pertinente în scopul identificării raționamentelor pe care se bazează Curtea Europeană a Drepturilor Omului și CEDAW, atunci când, în circumstanțele particulare ale unei cauze, apreciază o diferență de tratament ca fiind o practică discriminatorie pe criteriu de sex;
- evaluarea eficienței cadrului normativ național de combatere a discriminării pe criteriu de sex.

⁵⁸ Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare/Banca Mondială, Femei, Afaceri și Lege 2014: Eliminarea restricțiilor în dezvoltarea egalității de gen, constatări cheie (Washington, 2013), p. 22.

⁵⁹ Raport explicativ la Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie

2. să fie realizate acțiuni de informare a populației în materie de egalitate de gen și în special în domeniul combaterii violenței domestice prin consolidarea capacității ONG-urilor (în acest context, sunt binevenite acțiunile comune ale ONG-urilor cu organele de aplicare a legii);
3. asigurarea accesului femeilor la justiție prin crearea mecanismelor efective în acest sens, inclusiv prin asigurarea disponibilității asistenței judiciare pentru victimele violenței în familie;
4. stabilirea expresă, în cadrul legal, a mecanismului de despăgubire pentru prejudiciul moral și material, precum și pentru prejudiciul adus sănătății victimelor violenței în familie
5. asigurarea că persoanele care comit fapte de violență în familie sunt trase la răspundere;
6. sporirea capacității organelor de urmărire penală de a începe investigațiile din oficiu, în cazul violenței în familie;
7. oferirea de protecție pentru victimele violenței în familie;
8. judecătorii și procurorii trebuie să fie conștienți de dificultățile și circumstanțele specifice cu care se confruntă femeile rrom, femeile care aparțin unei etnii minoritare sau femeile cu dizabilități. Aceștia ar trebui să se asigure că acestea au acces la justiție, spre exemplu, punând la dispoziție interpreți, explicând procedurile, asigurând accesul fizic la sala de judecată.

Anexa 1:

**AGENDĂ
SEMINAR
„DREPTURILE FEMEILOR ȘI ACCESUL ACESTORA LA JUSTIȚIE.
ACCEDEREA ÎN PROFESIA JURIDICĂ”
Prima zi**

8:45-9:00	Înregistrarea participanților
9:00-9:15	• Cuvânt de deschidere
9:15-10:15	• Sesiune introductivă
10:15-10:30	• Sesiune întrebări/răspunsuri
10:30-10:45	<i>Pauză de cafea</i>
10:45-12:15	• Accesul la justiție. Drepturile femeilor. Standardele internaționale și exemple din practica judiciară
12:15-13:00	<i>Studiu de caz/discuții</i>
13:00-14:15	<i>Masa de prânz</i>
14:15-15:15	• Norme privind accesul la justiție prevăzute de Convenția de la Istanbul (Convenția Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice)
15:15-15:30	<i>Pauză de cafea</i>
15:30-16:30	• Norme privind accesul la justiție prevăzute de Convenția de la Istanbul (Convenția Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice). <i>Studiu de caz/discuții</i>

A doua zi

8:45-9:00	Înregistrarea participanților
9:00-10:00	• Jurisprudența CEDO în materie de drepturile femeilor
10:00-10:30	• Atelier de lucru „Accesul la justiție pentru victimele violenței bazate pe gen” (violență sexuală)
10:30-10:45	<i>Pauză de cafea</i>
10:45-11:30	• Atelier de lucru „Accesul la justiție pentru victimele violenței bazate pe gen” (violență sexuală, continuare)
11:30-13:00	• Atelier de lucru „Accesul la justiție pentru victimele violenței bazate pe gen” (violența în familie)
13:00-14:15	<i>Masa de prânz</i>
14:15-15:30	• Accederea femeilor în profesia juridică
15:30-15:45	<i>Sesiune întrebări/răspunsuri</i>
15:45-16:00	<i>Pauză de cafea</i>
16:00-16:30	<i>Evaluarea seminarului. Reacții din partea participanților. Înmânarea certificatelor</i>

Anexa 2:

A	CAUZ	DATA	ARTICOLE	FAPTE	DESPĂGUBIRE
	N.A.	24.09.13	3 - încălcarea obligației pozitive de investigație	Viol în grup	10 000 EUR
	B.	16.07.13	3 - obligația de protecție 8 - obligată să locuiască împreună	Bătăi, insulte sistematice, divorț, trai în același apartament, cerere de evacuare, șapte rapoarte medico-legale, 6 decizii judiciare: 2 de încetare, 4 - amendă	15 000 EUR
	Mudric	16.10.13	3 - neexecutarea ordinelor de protecție 14, combinat cu 3	Divorț, bătăi sistematice, agresorul este bolnav psihic, 3 ordine de protecție	15 000 EUR
	T.M și C.M.	24.04.14	3 - obligația de protecție 14 combinat cu 3	Mama și fiica, maltratare din partea soțului, jocuri de noroc, partajul apartamentului, suspendarea de către instanța judiciară a ordinului de protecție, 2 ordine	15 000 EUR
	Eremia	28.08.13	3, 8, 14 combinat cu 3	Mama, 2 fiice, ofițer de poliție, violență, insulte, proceduri de divorț, ordin de protecție, strangulare	15 000 EUR